

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

OKUL SPORLARINA KATILAN ORTAÖĞRETİM
ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OKAN CEVİZLİ

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Gülsen ÖZCAN

BOLU, TEMMUZ - 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

OKAN CEVİZLİ tarafından hazırlanan “Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı Beden Eğitimi Öğretmenliği Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak **oy birliğiyle** kabul edilmiştir. 12/07/2023

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Doç. Dr. Gülsen ÖZCAN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye

Doç. Dr. Işıl AKTAĞ
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye

Doç. Dr. Müberra Çelebi
Düzce Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin 14/06/2023 tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 23 olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma için Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulundan 2023/36 sayısı ile etik izin alınmıştır.

OKAN CEVİZLİ

ÖZET

OKUL SPORLARINA KATILAN ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OKAN CEVİZLİ

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLİĞİ ANABİLİM DALI
BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. GÜLSEN ÖZCAN)

BOLU, TEMMUZ - 2023

XII + 91

Bu araştırmanın amacı okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler (okul türü, sınıf, cinsiyet, kardeş sayısı, branş, spor türü, haftalık spor saati, lisanslı spor yapma durumu ve anne baba medeni durumu) açısından incelenmesidir.

Araştırmanın örneklemini 2022-2023 eğitim öğretim yılında Düzce Merkez ilçede beş farklı ortaöğretim okulunda öğrenim gören ve okul sporlarına katılmış 357 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada verilerin toplanmasında Buss ve Perry tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Demirtaş Madran (2012) tarafından yapılan Buss Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) uygulanmıştır. Buss Perry Saldırganlık Ölçeği toplamda 29 madde ve başkalarına fiziksel zarar verme ile alakalı fiziksel saldırganlık, öfkeyi saldırganlığın duygusal boyutu olarak ölçen öfke, saldırganlığın bilişsel boyutunu ölçmeyi amaçlayan düşmanlık ve başkalarını sözel yolla incitmekle alakalı sözel saldırganlık olarak toplam 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Buss ve Perry Saldırganlık Ölçeğinin tümü için Cronbach-Alfa katsayısı 0,85'dir.

Araştırma sonucunda; okul türüne göre saldırganlık toplam puanlarında ve fiziksel, sözel saldırganlık ile düşmanlık alt boyutlarında, sınıf düzeyine göre saldırganlık toplam puanlarında ve fiziksel, sözel saldırganlık ve öfke alt boyutlarında, cinsiyete göre fiziksel, sözel saldırganlık ve düşmanlık alt boyutlarında, branşa göre fiziksel ve sözel saldırganlık alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farka rastlanmıştır ($p<0.05$). Bunun yanında kardeş sayısı, spor türü, spor saati, lisanslı spor yapma ve anne baba medeni durumuna göre ise istatistiksel olarak anlamlı farka rastlanmamıştır ($p>0.05$).

ANAHTAR KELİMELEER: Saldırganlık, Okul sporları, Ortaöğretim

ABSTRACT

AGGRESSION LEVELS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS PARTICIPATING IN SCHOOL SPORTS

MSC THESIS

OKAN CEVİZLİ

**GRADUATE SCHOOL OF BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY
PYSHICAL EDUCATION TEACHING DEPARTMENT
(THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. DR. GÜLSEN ÖZCAN)**

BOLU, JULY 2023

XII + 91

The aim of this study is to examine the aggression levels of secondary school students participating in school sports in terms of some variables (school type, grade, gender, number of siblings, branch, type of sports, weekly sports hours, licensed sports status and marital status of parents).

The study group of the research consists of 357 students, who are studying at five different secondary schools in Düzce, Merkez in the 2022-2023 academic year and participated in school sports. The Buss Perry Aggression Scale (BPSS) developed by Buss and Perry and adapted to Turkish by Demirtaş Madran (2012) was used to collect data. The scale consists of 29 items in total and 4 sub dimensions: physical aggression related to physically harming others, anger as the emotional dimension of aggression, hostility to measure the cognitive dimension of aggression, and verbal aggression related to hurting others verbally. The Cronbach Alpha coefficient for the entire Buss and Perry Aggression Scale is 0.85.

Research indicates; a statistically significant difference ($p<0.05$) was found on the dimensions of aggression total scores, physical and verbal aggression and hostility sub-dimensions according to school type, aggression total scores and physical, verbal aggression and anger sub-dimensions according to grade level, physical and verbal aggression and hostility sub-dimensions according to gender, physical and verbal aggression sub-dimensions according to branch. In addition, no statistically significant difference was found according to the number of siblings, type of sports, sports hours, licensed sports and marital status of parents ($p>0.05$).

KEYWORDS: Aggression, School Sports, Secondary School

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL VE ONAY SAYFASI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ	ix
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	x
TEŞEKKÜR	xi
1. GİRİŞ.....	12
1.1 Araştırmanın Amacı.....	14
1.2 Araştırmanın Önemi.....	14
1.3 Araştırmanın Problem Cümlesi	14
1.3.1 Alt Problemler	14
1.4 Sayıtlılar.....	15
1.5 Sınırlılıklar.....	15
1.6 Tanımlar.....	15
2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ	
ARAŞTIRMALAR.....	16
2.1 Saldırganlık.....	16
2.2 Saldırganlık Kuramları	17
2.2.1 İçgüdü Kuramı.....	18
2.2.2 Biyolojik Kuram	19
2.2.3 Engellenme – Saldırganlık Kuramı	19
2.2.4 İpucu – Uyarılmışlık Kuramı.....	20
2.2.5 Davranışçı Kuram.....	20
2.2.6 Sosyal Öğrenme Kuramı	21
2.3 Saldırganlığın Nedenleri	22
2.3.1 Saldırgan Davranışı Belirleyen Biyolojik Etkenler	22
2.3.2 Saldırgan Davranışı Belirleyen Psikolojik Etkenler.....	23
2.3.3 Saldırgan Davranışı Belirleyen Sosyal Etkenler	23
2.3.4 Saldırgan Davranışı Belirleyen Kültürel Etkenler.....	24
2.4 Okul Sporları	24
2.5 Spor ve Saldırganlık	25
2.6 Sporda Saldırganlığın Nedenleri	27
2.7 Sporda Saldırganlık Türleri	28
2.7.1 Amaç Yönelimli Saldırganlık.....	30
2.7.2 Emir Altındaki Saldırganlık	30

2.7.3 Atılganlık	30
2.8 Sporda Saldırganlığın Yönü	31
2.8.1 Kendine Yönelik Saldırganlık	32
2.8.2 Dışa Yönelik Saldırganlık	32
2.9 Konu İle İlgili Yapılan Yurt İçi Araştırmalar	34
2.10 Konu İle İlgili Yapılan Yurt Dışı Araştırmalar	38
3. YÖNTEM	40
3.1 Araştırmanın Modeli	40
3.2 Evren ve Örneklem	40
3.3 Veri Toplama Aracı	45
3.4 Verilerin Toplanması	46
3.5 Verilerin Analizi	46
4. BULGULAR	46
4.1 Birinci Alt Probleme Ait Bulgular	46
4.2 İkinci Alt Probleme Ait Bulgular	49
4.3 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	53
4.4 Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	54
4.5 Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	57
4.6 Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	59
4.7 Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	61
4.8 Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	62
4.9 Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular	64
5. TARTIŞMA	65
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	73
6.1 Sonuçlar	73
6.2 Öneriler	74
7. KAYNAKLAR	76
8. EKLER	84
1. EK Buss Perry Saldırganlık Ölçeği	84
2. EK Etik Kurul İzin Yazısı	88
3. EK Düzce Valilik Oluru	89
4. EK Özgeçmiş	90

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. Sporda Saldırganlığın Yönü	32
---	----

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.2.1. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Dağılımları	40
Tablo 3.2.2. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları	41
Tablo 3.2.3. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları	41
Tablo 3.2.4. Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları	42
Tablo 3.2.5. Öğrencilerin Katıldıkları Branşlara Göre Dağılımları	42
Tablo 3.2.6. Öğrencilerin Spor Türlerine Göre Dağılımları	43
Tablo 3.2.7. Öğrencilerin Haftalık Yaptıkları Spor Saatine Göre Dağılımları	44
Tablo 3.2.8. Öğrencilerin Okul Sporları Haricinde Lisanslı Spor Durumlarına Göre Dağılımı	44
Tablo 3.2.9. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	44
Tablo 4.1.1. Saldırganlık Düzeylerinin Okul Türüne Göre Puan Ortalamaları	46
Tablo 4.1.2. Saldırganlık Puanları Ortalamalarının Okul Türüne Göre Karşılaştırılması	47
Tablo 4.1.3. Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Okul Türüne Göre Tukey Fark Tablosu	49
Tablo 4.2.1. Saldırganlık Düzeylerinin Sınıf Kategorilerine Göre Puan Ortalamaları	50
Tablo 4.2.2. Saldırganlık Puanları Ortalamalarının Sınıflara Göre Karşılaştırılması	51
Tablo 4.2.3. Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Sınıf Türüne Göre Tukey Fark Tablosu	52
Tablo 4.3.1. Saldırganlık Puanları Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	53
Tablo 4.4.1. Kardeş Sayısına Göre Saldırganlık Düzeyleri Puanlarının Ortalamaları	54
Tablo 4.4.2. Kardeş Sayısına Göre Saldırganlık Puanları Ortalamalarının Karşılaştırılması	55
Tablo 4.5.1. Branşlarına Göre Saldırganlık Düzeyleri Puanlarının Ortalamaları	57
Tablo 4.5.2. Branşlara Göre Saldırganlık Ortalamalarının Karşılaştırılması	58
Tablo 4.5.3. Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Branş Türüne Göre Tukey Fark Tablosu	59
Tablo 4.6.1. Okul Sporlarında Bireysel Sporlar Veya Takım Sporlarına Katılma Durumuna Göre Saldırganlık Düzeyleri Puanları Ortalamalarının Karşılaştırılması	60
Tablo 4.7.1. Okul Sporlarına Katılan Orta Öğretim Öğrencilerinin Haftalık Spor Yapma Saatlerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	61
Tablo 4.8.1. Okul Dışında Lisanslı Spor Yapıp Yapmalarına Göre Saldırganlık Düzeyleri Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	63
Tablo 4.9.1. Okul Sporlarına Katılan Orta Öğretim Öğrencilerinin Anne ve Baba Ayrılık Durumlarına Göre Saldırganlık Düzeyleri Puanları Ortalamalarının Karşılaştırılması	64

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

BPSÖ	: Buss Perry Saldırganlık Ölçeği
ISF	: Uluslararası Okul Sporları Federasyonu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı

TEŞEKKÜR

Yaptığım bu araştırmada bilgi ve deneyimleri ile beni yönlendiren, güler yüzü ve anlayışıyla hoşgörülerini benden esirgemeyen, tez danışmanım Doç. Dr. Sayın Gülsen ÖZCAN'a ve lisans eğitimi dahil yüksek lisans sürecimde her zaman bilgi ve birikimlerini bana aktarak eğitim hayatımda katkısı olan Prof. Dr. Sayın Hakkı ÇOKNAZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecimin her aşamasında bana yol göstererek, her zaman yanımda olan lisans arkadaşım ve abim Emre AKSOY'a, araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan sevgili öğrencilere ve uygulama yapılan okullardaki değerli öğretmenlerime, araştırmamda emeği olan ve ismini sayamadığım herkese teşekkürü borç bilirim.

Son olarak ise, hayatatımın her aşamasında olduğu gibi bu süreçte desteklerini hep arkamda hissettiğim aileme, hayat mücadelesinde beraber yol aldığım sevgili eşim Mervenur CEVİZLİ'ye ve tez yazma sürecim boyunca benimle vakit geçirmeyi sabırla bekleyen en tatlı, en küçük, en sevimlim olan biricik kızım Bilge CEVİZLİ'ye teşekkür ederim.

1. GİRİŞ

Okullar toplum dinamiklerinin oluşumu için önemli kurumlardan biridir. Farklı geleneklerden ve farklı kültürlerden oluşan ve birbirinden farklı kişilik özelliklerine sahip olan bireyler birbirleriyle olan etkileşimlerine öncelikle okullarda başlarlar. Öğrencilerin gelişim alanlarının oluşumuna ve değişimine daha sonrada bu değişimlerin etkileşime uğramasına aracılık eden okullar çocukların aile ortamlarından sonra sosyal ilişkileri öğrendikleri ve kendilerini hayatın içerisinde buldukları yerlerdir (Özbesler ve Duyan, 2009).

Bu etkileşimler çerçevesinde öğrencilerin bilişsel ve psiko sosyal gelişimlerine olumlu veya olumsuz etkiler öncelikle okul ortamından sağlanmış olur. Öğrencilerin; birbirleriyle olan bu etkileşimleri kişilik özelliklerinin oluşmasında önemli bir rol oynar. Bu değişimlere genel anlamda en çok katkı beden eğitimi ve spor derslerinden gelmektedir. Okullarda sportif faaliyetlerin geniş kapsamlı kazanımları beden eğitimi ve spor dersi ile öğrencilere aktarılmaktadır.

Beden eğitimi, bireyin sağlığını korumayı, fiziksel yeteneklerini geliştirmeyi hedefleyen, kişilerin ihtiyaçlarına ve çevreye göre farklılık gösterebilen, sportif aktivitelere yönelik araştırmaların ve incelemelerin tamamını içine alan kapsamlı bir etkinliktir. Özmen (1999) beden eğitimini, fiziksel etkinlikler içeren ve fiziksel etkinlikler yoluyla gerçekleştirilen eğitim sürecini ifade eden genel bir terim olarak tanımlar. Bu süreç, oyun, cımnastik ve spor gibi öğretici bedensel etkinliklerin yanı sıra diğer bedensel etkinlikleri de içerir.

Milli Eğitim Bakanlığının amaçlarından biri olan, “Bireyleri, bedensel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve duygusal açılardan dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş kişiliklere ve karakterlere, özgür ve bilimsel düşünce yeteneğine, geniş bir dünya görüşüne sahip olan, insan haklarına saygılı, kişilik ve girişimcilik değerlerine önem veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli bireyler olarak yetiştirmeyi hedeflemektir” (Milli Eğitim Bakanlığı, 1973) maddesi ile beden eğitimi ve spor dersi öğretim programında yer alan “İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyleri ve bireysel özelliklerine uygun olarak, ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde öz güven ve öz disipline sahip olmalarını, temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme yeteneklerini geliştirmelerini,

sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmalarını, bunları etkili bir şekilde kullanarak sağlıklı bir hayat yaşama yönelimine sahip bireyler olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır.” (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018) amacı birbiri ile bağdaşmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda beden eğitimi ve spor dersinin öğrencileri farklı sosyal gruplara, bir hedef doğrultusunda mücadele etmeye, insanlarla kültürel etkileşim kurmaya ve gelişim dönemlerine göre şekillenebilecek kişilik özelliklerine katkısı vardır. Bu aşamada beden eğitimi ve spor dersinin yanı sıra öğrencilerin hedeflerini geliştirmelerine, onların daha aktif bireyler olmalarına ve dersler dışında da bir spor organizasyonu içinde yer almalarına olanak sağlayan planlı faaliyetler ise okul sporlarıdır.

Okul sporları, belirli yaş kategorilerindeki öğrencilerin farklı spor branşlarında okullarını temsil etmelerine dayanan, öğrencilerin takım olma, paylaşma, adil oyun ve başarı kavramlarını uygulayarak öğrenmelerine yardımcı olan, sadece öğrenci kimliği ile katılmaya izin veren organizasyonların tümünü kapsar (Aydemir, 2014). Okul sporları öğrencilere; sporu tanıtmak, bedenlen sağlıklı olmalarını sağlamak, öğrenciler arasında ve okullarda spor kültürü oluşturmak, birbirlerine saygı duymak, adaletli olmak, hüzün, stres, yenilgi ve insanı bütün olarak etkileyen duyguları yaşatmaktadır.

Sportif faaliyetlerin doğasında yer alan ve bir çok branşta önemli etken olarak karşımıza çıkan rekabet kavramı sporcuların belli bir kuvvet ve güç sergilemesi sonucunda bazen saldırganlığa dönüşebilir. Günümüz şartlarında bireyler arasında saldırganlık, şiddet ve öfke davranışları yaygın bir biçimde görülmesinden dolayı bu konunun incelenmesi gerekmektedir. Günlük yaşamımızda bir çok alanda karşılaştığımız saldırganlık, yapılan spor faaliyetlerinde de görülmektedir. Sporun her branşında görülen saldırganlık, bir tür deşarj aktivitesi olarak yer alır. Ancak, farklı değişken grupların ve seyircilerin varlığı, spor alanında bir tehdit faktörü olarak ortaya çıkabilir (Russell, 2003).

Spor ortamı, toplum tarafından dışlanan saldırgan davranışları önlemede etkili bir araç olarak düşünülebilir. Ancak, özellikle performansa odaklı sporlarda, bu durumun tam tersi de mümkündür (Dervent, Aslanoğlu ve Şenel, 2010). Sporda saldırganlığın yönü, hedefi ve saldırganlığın amacı dikkat edilmesi gereken önemli durumlardır. Öyle ki her davranış saldırganlık olarak nitelendirilmeyebilir.

Bu çalışmada okul sporlarına katılan öğrencilerin saldırganlık boyutlarının ne türde ve ne düzeyde oldukları araştırılacak olup, saldırganlık düzeylerinin boyutlarının ortaya konulması ileride yapılacak çalışmaların niteliklerine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmayla “Okul sporlarına katılan orta öğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi” amaçlanmıştır.

1.2 Araştırmanın Önemi

Günümüzde sportif faaliyetlerin bireylere katkıları aşîkardır. Spor; insanların psiko motor, zihinsel ve sosyal gelişimlerine önemli katkılarda bulunur. Bireylerin toplumda uyumlu bir şekilde yaşayabilmesinde sporun önemli katkısı vardır. Spor insanların hedeflerini ortaya koymalarına, hedefleri doğrultusunda bir yaşam standardı belirlemelerine, psikolojik durumlarını yönlendirmeye olanak tanır. Bu süreçleri bir bütün olarak ele aldığımızda ise sporun kişilik gelişimine etkisinin yüksek düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

Literatür taramaları, sporun kişilik ve saldırganlık gibi önemli konularda etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Yönet, Çalık, Yaşartürk ve Çimen, 2016). Ergenlik dönemi, bireylerin psikolojik, biyolojik ve sosyal değerlerinin şekillendiğı sürekli bir gelişim dönemidir. Bu değerler, ömür boyu süren davranış kalıplarını belirleyebilir (Kırımoğlu, 2007). Bu bilgilerden yola çıkarak öğrencilerin spor ortamlarındaki davranışlarında kişilik özelliklerinin yakından ilgili olduğu düşünülmektedir.

Yapacağımız bu çalışmada, orta öğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Saldırganlık düzeylerini etkileyebilecek değişkenlerin incelenmesi ve bu incelemelerin literature katkı sağlaması ve yeni bilgiler edindirmesi amaçlanmıştır.

1.3 Araştırmanın Problem Cümlesi

“Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri nedir?” sorusu bu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.3.1 Alt Problemler

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin;

1. Saldırganlık düzeyleri öğrenim gördükleri okul türlerine göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?
2. Saldırganlık düzeyleri öğrenim gördükleri sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?
3. Saldırganlık düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?
4. Saldırganlık düzeyleri öğrencilerin kardeş sayılarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Saldırganlık düzeyleri katıldıkları spor branşına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. Saldırganlık düzeyleri yapılan spor türüne göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
7. Saldırganlık düzeyleri haftalık yapılan spor süresine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
8. Saldırganlık düzeyleri lisanslı spor yapıp yapmamalarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
9. Saldırganlık düzeyleri anne ve babalarının medeni durumlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.4 Sayıtlar

Araştırmaya katılan katılımcı öğrencilerin ölçekte bulunan maddeleri içtenlikle ve doğru olarak cevaplandığı varsayılmaktadır.

1.5 Sınırlılıklar

1. Bu araştırma 2022-2023 eğitim öğretim yılı bahar dönemi içerisinde Düzce Merkez ilçede yer alan, kamuya bağlı orta öğretim düzeyindeki Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Spor Lisesi, Meslek Lisesi ve İmam Hatip Lisesi türündeki 12 okul okul ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören ve lisanslı olarak okul sporlarına katılım sağlamış 357 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.
3. Araştırmada toplanan veriler, ölçüm araçları olan; kişisel bilgi formu ve Buss Perry Saldırganlık Ölçeğinin ölçtüğü maddeler ile sınırlıdır.

1.6 Tanımlar

Ortaöğretim: “Ortaöğretim kurumları, dört yıllık bir eğitim süresine sahip olan yatılı ve/veya gündüzlü olarak faaliyet gösteren, öğrenim sürecinde ortaokul veya imam-hatip ortaokulu seviyelerine denk düşen eğitim ve öğretim sunan kurumlardır.” (MEB, 2017).

Okul Sporları: “Okul sporları, sağlık, akademik başarı, sosyal davranışlar, adalet, eşitlik ve karşılıklı anlayış gibi eğitimsel değerlerin yayılmasında ideal bir araç olarak hizmet vermektedir.” (I.S.F., 2018).

Saldırganlık: Saldırganlık, kişilere karşı fiziksel ve psikolojik olarak zarar vermeyi amaçlayan davranışların bütünü olarak tanımlanmaktadır (Tuzgöl, 2000).

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın problem cümlesine açıklık getirecek kuramsal temellere ve bu konuda yapılmış yerli ve yabancı çalışmalara yer verilmiştir.

2.1 Saldırganlık

Saldırganlık günümüzde her alanda kelime veya davranış olarak sık sık karşılaştığımız bir terimdir. Saldırganlık ile ilgili her bilim dalı kendi alanında incelemelerde bulunduğu için geniş bir tanımlaması vardır. Literatür araştırmalarında saldırganlığın; psikoloji, sosyoloji, spor, eğitim ve tıp gibi alanlarda çalışılması farklı tanımlarla ifade edilmesi ve çok yönüyle ele alınabilir bir konu olması araştırmaları çeşitlendirmektedir. Saldırganlık, genellikle başka bir kişiye veya kişilere zarar verme amacı taşıyan bir davranış biçimi olarak tanımlanır (Deptula ve Cohen, 2004).

Saldırganlık, çevresel faktörlere yanıt olarak ortaya çıkan bir davranış biçimi değil, içsel kaynaklı bir uyarılma durumudur. Bu durum, kişinin içinde biriken ve serbest kalma isteği duyan enerjinin dışa vurumu olarak açıklanabilir (Çobanoğlu, 2005). Balcıoğlu (2016) ise saldırganlığı, “bireyin yaşamını devam ettirebilmesi için doğuştan getirdiği ya da sonradan öğrendiği davranışlar olarak tanımlanan içgüdülerdir” şeklinde tanımlar. Saldırganlık, sadece karşı tarafı zarara uğratmakla sınırlı kalmayıp, bireyin kendi fiziksel ve psikolojik sağlığına zarar verme şeklinde de görülebilir (Şahin, 2003).

Saldırganlık, kişilerin veya grupların, fiziksel ya da duygusal zarar vermek, saldırmak ya da saldırı tehdidi oluşturmak amacıyla hareket etmesidir. Dilekmen (2018) ise saldırganlık kavramını “birbirlerini tamamlayan şekillerde ortaya çıkabilen zarar verme, acı çektirme ve aşağılama gibi unsurlar” olarak tanımlamaktadır. Bu davranışlar, sözlü ya da fiziksel olabilir ve çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilir, örneğin öfke, kıskançlık, kaygı, travmatik deneyimler ve güç arayışı gibi durumlar saldırganlığın nedenleri arasında yer alır.

Bir başka tanımda Kerr (2008) saldırganlığı şöyle tanımlar. Toplum, saldırganlık davranışını genellikle gereksiz bir düşmanlık veya saldırı şeklinde algılar ve bu davranışı uygun bulmaz. Saldırganlık, fiziksel veya sözlü olarak başkalarını incitmeyi yada malı tahrip etmeyi amaçlayan bir davranış biçimidir. Kasıt olmadan gerçekleşen bir davranış saldırganlık olarak sınıflandırılmaz (Atkinson, Smith, Bem ve Hoeksema, 2002). Saldırganlık kelimesi, genellikle negatif bir davranış olarak algılsa da, temel olarak bir yere veya bir şeye yaklaşmak ve aynı zamanda saldırmak üzere atılmak anlamlarını taşır (Yamak, İmamoğlu, Eliöz, Çebi ve İslamoğlu, 2019).

Saldırganlığın en basit ve kabul gören tanımlarından biri olan ve eğer bir davranış karşısındakine zarar veriyorsa saldırgan davranıştır tanımı davranışçı kurama göre yapılmıştır. Saldırganlığın duygusal boyutu değendirildiğinde saldırganlık davranışı öfke duygusunun sebep olduğu bir davranış olarak nitelendirilir. Duygusal tanımlara göre ise saldırganlık, öfke duygusunun sebep olduğu bir davranıştır. Gündüsel tanımlardan yola çıkıldığında ise bir davranışın saldırganlık içerip içermediğini niyet belirlemektedir.

2.2 Saldırganlık Kuramları

Saldırganlık eğilimini açıklamak için bir çok teori üzerinde durulmuştur. Saldırganlığın tanımlarının değişiklik göstermesinin nedenlerinden biride saldırganlığı inceleyen kuramların değişik görüşler belirtmesindedir. Bu teorilerin her biri, saldırgan davranışların nedenleri hakkında farklı bir perspektif sunar ve saldırgan davranışların ortaya çıkması ve kontrol edilmesi konusunda farklı yaklaşımlar önerir. Kayaoğlu (2004)’na göre saldırgan davranışın ortaya çıkışı, kalıtım yoluyla geçen özelliklere, öğrenilmiş tepkilere ve sosyal çevrenin özellikleri

arasındaki etkileşime bağlı olarak incelenebilir. Bu nedenle, saldırganlık konusu birçok kuramsal yaklaşım ile ele alınmıştır.

2.2.1 İçgüdü Kuramı

Güdü, bireyi belirli bir eyleme veya davranışa yönlendiren içsel uyarılar olarak tanımlanabilir. Freud'un kuruculuğunu yaptığı bu kuram, saldırganlık davranışının insan ve hayvan doğasının bir parçası olduğunu savunan bir anlayışa sahiptir (Kiper, 1984). Bu kurama göre içgüdüsel olarak doğuştan var olan saldırganlığın kaynağı kavga etme içgüdüsüne dayanır. Saldırganlığın doğuştan var olduğunu savunan bu kuramda türler arasında hiyerarşinin belirlenmesinde, sağlıklı türlerin kalıcılığında, ve türler arasında liderlik mücadelesinde saldırganlığın kabul edilebilir görüşü hakimdir.

Freud, içgüdülerin tümünü iki ana başlık altında toplamıştır; yaşam içgüdüsü (eros) ve ölüm içgüdüsü (thanatos). Freud, insan ve hayvanların içinde bulundukları doğal eğilimlerin, açlık, susuzluk, cinsellik gibi yaşamsal gereksinimleri içeren yaşam içgüdüleri olduğunu belirtir. Öte yandan, ölüm içgüdüsü olarak adlandırdığı ve yıkıcı nitelikli içgüdülerin en önemli örneği olan saldırganlık, insanın kendi kendine yönelik yıkıcı eğilimlerinin, dış dünyadaki nesnelere yöneldiği bir davranış şeklidir (Gültekin, 2011).

Freud, psikanalitik bir yaklaşım kullanarak saldırganlığı, bireyin kendine yönelik yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki nesnelere yönlendirilmesi olarak tanımlar. Lorenz ise kuramının temelinde hayvan davranışlarını inceleyerek, saldırganlığın doğuştan gelen, hayatta kalma şansını artıran bir içgüdü olduğunu savunur (Dervent, 2007).

Lorenz saldırganlığın kişilerde bir zorunluluk olduğunu, salt hangi şartlar ve çevresel etkenler aracılığıyla oluşacağını insanların anlık enerjilerinin ve iç güdülerinin ortaya çıkaracağını belirtmiştir. Lorenz, saldırganlığı doğuştan gelen içgüdüler olarak değerlendirir ve bu içgüdülerin insanın hayatta kalma şansını artıran mekanizmalar olduğunu düşünür. Bu enerji, uygun zamanı kollayarak bir davranışa dönüşebilir ve ifade edilebilir (Aslıvar, 2022). Söz konusu durum hayvanlara has bir niteliktir. İnsanlarda da saldırgan davranış açısından içgüdüsel bir enerji mevcuttur, ancak saldırganlığın dışa vurumu için her zaman bir sebep gerekmez (Ustabaş, 2011).

Saldırganlığın içgüdülerle açıklanması, kişiler arası ilişkilerde sorun teşkil eden bu davranışı normal olarak kabul etmek anlamına geldiği için, sosyal öğrenme kuramcıları tarafından bu kurama karşı yoğun eleştiriler yöneltilmektedir.

2.2.2 Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram, psikolojik sorunların kökeninde bireyin biyolojik yapısı ve işleyişindeki bozuklukları görmekte ve tüm davranışların beyin ve merkezi sinir sistemi tarafından kontrol edildiği bilgisi ışığında saldırganlığın nedenlerini beyindeki bazı yapılar ya da maddelerle ilişkilendirmektedir. Bu nedenle, merkezi sinir sistemi ve endokrin sistemin saldırganlık davranışına neden olabileceği tezini savunmaktadır (Çelik ve Otrar, 2009).

Biyolojik kurama göre, saldırgan davranışlar insanın evrimsel geçmişi, beyin yapısı, hormon seviyeleri, genetik yapısı ve diğer biyolojik faktörlerle ilişkilendirilebilir. Yüksek testosteron seviyeleri, düşük serotonin seviyeleri ve diğer hormonal veya nörotransmitter dengesizlikleride saldırgan davranışların nedenlerindendir. Ancak, biyolojik faktörlerin saldırgan davranışları açıklamada tek etmen olmadığı da unutulmamalıdır. Çevresel faktörler ve kişilik özellikleri de saldırganlık davranışlarını etkileyebilir. İnsanlar kendisini ya da ailesini korumak için saldırgan olabilir.

2.2.3 Engellenme – Saldırganlık Kuramı

Engellenme, insanların amaçlarına yada hedeflerine ulaşmak için sarfettikleri girişimlerin durdurulması olarak tanımlanmaktadır. Bu kurama göre, saldırganlık davranışları genellikle engellenme veya başarısızlık durumlarında ortaya çıkabilir. Bu kurama göre, engellemeler saldırgan davranışa neden olabilir ve saldırganlık durumu genellikle bir engelleme sonucu meydana gelir. Engelleme arttıkça saldırgan dürtüler daha da güçlenir ve saldırganlık riski artar (Ay, 2021). Ancak, bireylerin saldırgan davranışları sergilemelerinin tek nedeni bu olmayabilir ve diğer faktörler de saldırgan davranışların ortaya çıkmasına neden olabilir.

Engellenme kuramına göre insanlar, doğuştan saldırgan dürtülere sahiptir ve uyarılarla bu saldırgan dürtülerin ortaya çıkacağı ve böylece dürtünün azalacağı varsayılır (Baron, 1977, aktaran Önel, 2021). Engellenme Saldırganlık Kuramı, saldırgan davranışların bir şekilde engellendiği ya da bastırıldığı durumlarda,

bireylerin yaşadığı hayal kırıklığı, öfke ve stres gibi duyguların saldırgan davranışlara dönüşebileceğini öne sürer.

Bu teori, saldırganlığın ortaya çıkmasının ardında yatan temel nedenin, bireylerin kendilerine önemli olan hedefleri veya amaçlarına ulaşmalarının engellenmesi olduğunu belirtir. Bireyler, bir hedefe veya amaçlarına ulaşamadıklarında, genellikle hayal kırıklığı, öfke ve stres gibi olumsuz duygular yaşarlar. Spor ortamlarından örneklendirecek olursak, bir voleybol müsabakasında smaç yapan voleybolcunun bu girişiminin blokla engellenmesi veya bir futbol maçında gol atmak için şut çekmeye çalışan futbolcunun savunma oyuncuları tarafından engellenmesi ve bu engellenmelerin artmasıyla beraber saldırgan dürtülerinde artış meydana gelmesi sonucunda artan saldırgan dürtüler açık saldırgan davranışları meydana getirebilir.

2.2.4 İpucu – Uyarılmışlık Kuramı

İpucu Uyarılmışlık Kuramı saldırgan davranışların temel nedenlerinden birinin, yüksek düzeyde fizyolojik uyarılmışlık olduğunu öne sürer ve saldırgan davranışların ortaya çıkmasında fizyolojik uyarılmışlığın önemini vurgulamaktadır. Bu teoriye göre, bir birey yüksek düzeyde fizyolojik uyarılmışlık yaşadığında, bu uyarılmışlık enerjisi farklı bir uyarana yönlendirilebilir ve bu uyarana yönelik davranışları artırabilir.

Berkowitz'e göre engellenme, öfke olarak isimlendirilen duygusal uyarılmışlığın artmasına neden olur fakat bu öfkeli olma durumu anında saldırganlığa neden olmaz. Burada engellenmeye maruz kalan birey saldırgan davranışını sergilemek için uygun ortamın sağlanmasını bekleyerek saldırgan davranışını kendine göre belirlediği bir anda gerçekleştirebilir. Bu nedenle, çevresel koşullar uygun olduğunda saldırganlık dürtüsü artar ve davranışın ortaya çıkması muhtemel hale gelir (Tiryaki, 2000).

2.2.5 Davranışçı Kuram

Davranışçı Kuram, saldırgan davranışların öğrenilmiş davranışlar olduğunu öne sürer. Bu teoriye göre, bireyler, çevresel faktörlerden etkilenerek saldırgan davranışları öğrenirler. Saldırgan davranışlar ödüllendirildiği ya da cezalandırılmadığı durumlarda öğrenilir. Bir spor müsabakasında hakem tarafından

kural dışı hareketlere tolerans gösterilmesi durumunda sporcular bunun cezalandırılmadığı düşüncesiyle saldırgan davranışlar sergileyebilirler.

Davranışçı kuram, saldırgan davranışların öğrenilmesinde çevresel faktörlerin yanı sıra, öğrenilmiş kalıpların da etkili olduğunu belirtir. Örneğin, ailede şiddet olayları yaşayan bir çocuk, bu davranışları taklit edebilir ve bu davranışlar, çocuğun normal davranış kalıplarının bir parçası haline gelebilir.

Davranışçı kuram, saldırgan davranışların ortaya çıkmasında öğrenmenin rolünü vurguladığı için, saldırgan davranışların önlenmesinde eğitim ve öğretim stratejilerinin etkili olabileceği düşünülebilir.

2.2.6 Sosyal Öğrenme Kuramı

Bireylerin herhangi bir kişiye veya olaya karşı gösterdikleri davranışlarının çoğunun kendi deneyimlerinden ve çevresinde bulunan insanlar tarafından etkilenecek şekilde sergilendiğini savunan psikolojik teori sosyal öğrenme kuramı olarak tanımlanır. Bu kurama göre, insanlar çevrelerinde gördükleri ve deneyimledikleri davranışları öğrenirler ve bu davranışları benimseyerek kendi davranışlarını şekillendirirler. Saldırganlık da bu davranışlardan biridir ve sosyal öğrenme kuramı, saldırgan davranışların da öğrenilmiş bir davranış olduğunu savunur.

Bu kurama göre, saldırganlık öğrenilmiş bir davranıştır ve kişiler çevrelerindeki modelleri taklit ederler. Özellikle çocukluk dönemi, kişilerin ilerleyen yaşamlarındaki saldırgan davranışlarına şekil veren kritik bir dönemdir. Model alınan kişiler ya da öğrenilen saldırganlık davranışları ne kadar sık taklit edilirse, davranışın pekiştirilmesi de o kadar güçlü olur. Aynı şekilde, saldırgan davranışlar ne kadar sık cezalandırılırsa, kişi o davranışlardan uzaklaşmaya daha meyilli olacaktır (Çelik ve Otrar, 2009). Bireyler, gözlemledikleri ya da model aldıkları davranışları belleklerinde tutar ve ileride karşılaştıkları ödül ya da ceza gibi etkiler doğrultusunda yeni davranış kalıplarını sentezler (Dever ve Bulut, 2017).

Bandura'ya (1973) göre, insanlar doğuştan bir saldırganlık içgüdüsüyle donatılmamışlardır. Hangi durumlarda, kimlere karşı ve nasıl saldırgan davranacaklarını, sosyal öğrenme süreciyle sonradan öğrenirler. Temel olarak, insanlar saldırgan davranışları öğrenirken pekiştirme ve taklit gibi iki mekanizmayı

kullanırlar (Bandura, 1973, aktaran Çetinkaya, 1991). Sosyal öğrenme kuramı, saldırganlığın kişinin çevresinde gözlemlediği ve deneyimlediği saldırgan davranışlarla öğrenilmesiyle açıklanır. Bu davranışların öğrenimi doğrudan ya da dolaylı yollarla gerçekleşebilir. Sosyal öğrenme kuramında etkili faktörler arasında yaş, cinsiyet, kişilik özellikleri, sosyal statü gibi bireysel nitelikler yer alır. Gözlemleyici ile model arasındaki benzerlikler veya nitelikler, davranışların taklit edilme olasılığını artırır (Aslıvar, 2022).

Sosyal öğrenme kuramının diğer kuramlardan farkı, saldırganlığı bir düşmanlık ya da zarar verme olarak değil, amaca erişmek maksadıyla bir araç olarak görmesidir.

2.3 Saldırganlığın Nedenleri

Saldırgan davranışların kökenleri hayvanlar arasında benzer şekilde incelenirken, insan davranışları daha çeşitli ve karmaşıktır. Saldırganlık nedenlerini açıklamaya çalışan çeşitli teoriler vardır ve bu konu birçok kez ele alınmıştır (İkizler ve Karagözoğlu, 1997).

İnsan saldırganlığını öncelikle biyolojik daha sonrada psikolojik ve sırasıyla sosyal, kültürel etkenler olarak inceleyebiliriz.

2.3.1 Saldırgan Davranışı Belirleyen Biyolojik Etkenler

Biyolojik faktörler arasında beyin kimyası, hormonal dengesizlikler, genetik yatkınlık, beyin hasarı, nörolojik hastalıklar gibi etkenler yer alır. Bu faktörler, saldırganlık ve şiddet davranışlarına yatkınlığı arttırabilir. Saldırgan davranışların nedenlerine ilişkin birçok etken göz önünde bulundurulabilir. Bu etkenler arasında bireyin bilişsel yetenekleri, hiperaktivite veya dikkat eksikliği, öğrenmede yaşanan güçlükler, ince veya kaba motor becerilerindeki eksiklikler, doğum öncesi veya sonrası dönemde ortaya çıkan bazı problemler gibi bazı etkenler yer alabilir (Obuz, 2015).

Bireylerin genleri, bazı davranışlara yatkın olmalarını etkileyebilir. Kalıtsal faktörler, kişisel farklılıkların büyük bir kısmını açıklar ve saldırganlık da bu farklılıklar arasında yer alır. Bu nedenle, bazı kişilerin saldırgan davranışlara yatkın olmaları genetik etkenlerle açıklanabilir (Yalçın, 2016).

Saldırgan davranışı belirleyen etkenlerin en başında ise cinsiyet faktörü öne çıkmaktadır. Erkeklerin saldırgan davranışlarını genel anlamda kadınlara göre daha sık tercih ettikleri görülmektedir. Bu cinsiyet farklılığı, hem toplumsal hem de biyolojik faktörlere bağlı olabilir. Erkeklerde testosteron seviyelerinin daha yüksek olması ve beyin kimyasındaki farklılıkların saldırgan davranışlarla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, testosteronun sadece saldırganlık üzerinde etkili olan tek hormon olmadığına dair kanıtlar da vardır. Örneğin, kortizol adrenalin ve noradrenalin gibi stres hormonları da saldırgan davranışlarla ilişkili olabilir.

Bu farklılıkların yanı sıra, cinsiyet rolleri de saldırgan davranışlar üzerinde etkili olabilir. Erkeklerin daha fazla fiziksel güce sahip olması, saldırganlığı fiziksel olarak gösterme eğilimini artırabilir. Kadınlar ise daha çok dolaylı saldırganlık, sözlü saldırganlık veya sosyal saldırganlık yoluyla agresyonlarını ifade edebilirler.

Bazı nörolojik hastalıklarında saldırganlıkla bağlantısı vardır. Alzheimer, şizofreni ve demans gibi nörolojik hastalarda saldırganlık davranışı gözlenmektedir.

2.3.2 Saldırgan Davranışı Belirleyen Psikolojik Etkenler

Saldırganlıkta psikolojik faktörler oldukça etkilidir. Saldırgan davranışlar, biyolojik ve nörolojik faktörlerin yanı sıra, bireyin zihinsel ve duygusal durumuna da bağlıdır. Düşük özgüven, yüksek stres seviyeleri, zayıf öfke yönetimi becerileri, depresyon ve diğer ruhsal bozukluklar gibi psikolojik faktörler saldırgan davranışların ortaya çıkmasına yol açabilir. Bunun yanı sıra, saldırganlığı meydana getirebilecek duygular arasında acı, sıkıntı, endişe, baskı, korku, öfke, aşırı hassasiyet, düşmanlık, kin ve nefret gibi duygular da yer alabilir (Köknel, 1996).

Engellenme sonucu ortaya çıkan saldırganlık, psikolojik etkiler arasında en yaygın olan davranıştır. Engellenme, bir kişinin belirli bir amaca ulaşmasının engellenmesi olarak tanımlanabilir. Eğer bir kişi ulaşmak istediği hedefe ulaşmak için engellenirse, saldırgan davranışlar gösterebilir (Oda, 2014). Engellenmeler sonucunda duygusal uyarılmalarla beraber kişilerde öfke, stres oluşur ve bu saldırgan davranışlara neden olur. İnsanlar dürtülerini açığa çıkararak saldırgan davranışlar gösterirler.

2.3.3 Saldırgan Davranışı Belirleyen Sosyal Etkenler

Bireyler davranışlarını içinde bulundukları ortamlara göre belirleyebilirler. Davranışlarını çevresinde bulunan kişilerin tutumları, düşünceleri ve saldırgan davranışlara verebilecekleri tepkilere göre sınırlandırabilir veya tam tersi rahatça sergileyebilirler. Sosyal faktörler arasında maruz kalınan şiddet, yoksulluk, aşırı iş yükü, çatışmacı ev ve iş ortamı, işsizlik ve toplumsal baskı yer alır. Bu faktörler, bireylerin duygusal gerilimlerini arttırarak, saldırgan davranışlar sergilemelerine neden olabilir.

Bazı kültürlerde, saldırganlık davranışları, hedefe ulaşmak için kabul edilebilir bir davranış biçimi olarak değerlendirilebilmektedir. Bu tür toplumlarda saldırganlık, sorunları çözmek için bir araç olarak kabul edilir ve şiddet içeren eylemler genellikle sorun olarak algılanmazlar. Yapılan araştırmalar, şiddetin toplumda normalleştirildiği durumlarda, bu eylemler de bir sorun olarak görülmezler ve çözüme ulaşmak için kabul edilebilir bir araç olarak değerlendirilirler sonucuna ulaşmıştır (Kaya, 2006).

2.3.4 Saldırgan Davranışı Belirleyen Kültürel Etkenler

Kültürel faktörler arasında aile, okul, medya ve toplumun genel kültürü yer alır. Bu faktörler, bireylerin nasıl davranması gerektiği konusunda fikirler edinmelerine ve saldırgan davranışları sergilemelerine neden olabilir. Bir topluluktaki bireyler o grubun içerisinde geçirdiği zamana bağlı olarak bir süre sonra o grubun içerisindeki gibi davranışlar sergilemeye başlayabilir. Başka bir ifadeyle bireyin içinde bulunduğu çevrede ya da grupta sergilenen davranışlar bireyin kendi davranışlarının belirleyici olmaktadır.

Saldırganlık, insanlar tarafından farkında veya farkında olmadan çevrelerinde öğrenilebilen bir davranıştır. Toplumda saldırgan davranışların kabul edilmesi, teşvik edilmesi ve ödüllendirilmesi, diğer bireylerin saldırganlık eğilimlerini artırabilir (Köknel, 1996).

2.4 Okul Sporları

Spor, insanların fiziksel ihtiyaçlarını karşılamalarına, eğlenmelerine, sosyalleşmelerine ve daha birçok sebeple tercih ettiği; her branşta farklı kuralların yer aldığı, genellikle rekabet içeren, fiziksel aktivitelerin genelidir. (Heper, Koca, Ertan, Kale, Terek ve Karabudak, 2012). Spor, insanlar ve toplumlar arasında

ilişkileri kurarak sosyal etkileşimi teşvik eden, barış, kardeşlik ve dostluk gibi temel kavramları içeren önemli bir fenomendir.

Sportif faaliyetler bireylerin, grupların, kurumların, toplulukların hatta ülkelerin kültürel yapılarını oluşturmak, geliştirmek ve bu kültürel etkinlikleri ulusal veya uluslararası alanlarda yaymak gibi etkilere sahiptirler. Bu etkileşimin eğitim bileşenlerinin temeli olan okullarda etkili kullanılması hem sporun hem eğitimin kalitesini artırır. Bu amaçlarla başlatılan ve Milli Eğitim Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında yapılan protokolle resmiyet kazanan okul sporları faaliyetleri öğrencilerin gelişimlerine her anlamda katkıda bulunmaktadır. Okul sporları faaliyetlerini yürüten Okul Sporları Federasyonu 2023 yılında kapatılarak, faaliyetler Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğüne yürütülmeye başlanmıştır.

Okul sporları faaliyetlerinin her branşta en az bir öğrencinin lisans sahibi olması, çocukların sahip oldukları sportif yeteneklerin erken yaşta fark edilmesi ve bu doğrultuda geliştirilmesi, ulusal ve uluslararası yapılan faaliyetlerde yarışmalara katılım sayısını arttırmak gibi hedefler vardır (Okul Sporları, 2016). Okul sporları aşamalı olarak ilerleyerek bir bütünü oluşturur. Okullar arası yapılması planlanan yarışmalar, ilçeler, iller, iller arası ve daha sonra ülke çapında müsabakalardan oluşur. Büyük bir organizasyon olan okul sporları öğrencilerde de farkındalık oluşturarak kazanımlar elde etmelerini sağlar. Öğrenciler okul sporları faaliyetleri aracılığıyla bireyler arası iletişimlerini kuvvetlendirir, kazanma kaybetme gibi duyguları tadar, özgüven ve özsaygılarını geliştirir (Yanık, 2007).

2.5 Spor ve Saldırganlık

Belli kurallar çerçevesinde yapılan sporif faaliyetler, hem sporcuların hem de seyircilerin haz ve heyecan ihtiyaçlarını karşılayan, insanları bir araya getiren etkinliklerdir. Spor yapmanın, saldırganlığı azalttığı ve spor yapmayan kişilerin de saldırganlık eğilimlerini kontrol altına almalarına yardımcı olabileceği genellikle kabul edilen bir görüştür (Koruç, Bayar ve Arslan 2004).

Sporun içinde saldırganlık, sporcunun, antrenörün veya seyircinin psikolojik, biyolojik yada sosyal etkenlerden etkilenecek, spora özgü kuralların dışına çıkarak ve genellikle karşı tarafı incitmek veya bir amaca ulaşmak için gerçekleştirdiği sözlü veya fiziksel eylemler olarak ifade edilebilir (Dervent, 2007).

Saldırganlığı spor ile ilişkilendirdiğimizde yapılan davranışın karşı tarafı incitme veya zarar verme niyetinin varlığının olması gerekmektedir. Ancak sportif aktiviteler sosyalleşme amacının dışına çıkıp, gelir elde edilen bir müsabaka ve kazanma amaçlı niteliğe evrildiğinde, spora ve sportif aktivitelere olan bakış açısı da değişime uğramaktadır. Söz konusu durum hem sporcu, hem de taraftarlar açısından geçerlidir. Yarışma ve zafer hedefiyle gerçekleştirilen spor etkinliklerinde saldırgan davranışların normalleştirilmesi, şiddet olaylarının sıklıkla yaşandığı ve sporun amacından uzaklaştığı bir ortam yaratmıştır (Yetim, 2011).

Spor açısından saldırganlıkla ilgili iki önemli hususa değinmek gerekir. İlki, saldırganlığın amaç ve motivasyonudur. İkincisi ise, saldırının hedefidir. Rakibe yönelik darbelerin veya herhangi bir davranışın genelini saldırganlık olarak nitelendirilmesi doğru değildir. Saldırganlığın sınırı, o sporda belirlenmiş kuralların ve hareketin niyet ve amacının bir arada değerlendirilmesiyle belirlenir (Acet, 2005). Sporcular saldırgan dürtülerini müsabaka esnasında kendi amaçlarına uygun şekile kullanamadıklarında sergiledikleri performans enerjilerini yok yere tüketmelerine sebep olur.

Farklı spor dallarında uygulanan hareketlerin her zaman transfer edilemeyeceği bir gerçektir. Örneğin, güreşte yapılan bir elense çekme hareketi hentbol sahasında uygulanamaz. Boks müsabakalarında kullanılan saldırgan hareketler, diğer spor dallarında cezayı gerektiren davranışlar olarak değerlendirilir. Beden temasının artması, saldırganlığın da artabileceği bir durumdur (Özerkan, 2004).

İkizler ve Karagözoğlu (1997) spor aktivitelerini, beden temasının ne ölçüde mümkün olduğuna bağlı olarak üç farklı gruba ayırmışlardır.

Birinci Grup: Bireysel olarak yapılan mücadele sporlarında saldırganlık diğer spor branşlarına göre daha fazla ortaya çıkar. Judo, muay thai, güreş vb. spor branşlarında rakibe karşı sergilenen performansta saldırganlık olması kazanma amacının gerçekleşmesi için doğal bir davranış olarak karşılanmaktadır. Dolayısıyla spor branşları arasında seyircide saldırganlık izlenimi bırakan bu hareketler de en temas gerektiren bu tarz branşlarda görülür.

İkinci Grup: Bu grupta futbol, basketbol, hentbol vb. gibi bir top aracılığı ile oynanan takım sporları yer alır. Bahsedilen branşlarda rakip ile fiziksel temasta bulunmaya belirli kurallar dahilinde müsade edilir.

Üçüncü Grup: Fiziksel temasın olmadığı voleybol, atletizm, bocce, dart vb spor branşlarının yer aldığı gruptur. Ancak fiziki temasın olmaması bu sporlarda saldırganlık görülmediği anlamına gelmez. Özerkan (2004) bir atletizm yarışında koşucuların birbirlerini engellemesi veya rakibini düşürmeye yönelik bir harekette bulunması gibi saldırgan davranışların bu sporlara örnek olabileceğini belirtmiştir.

2.6 Sporda Saldırganlığın Nedenleri

İnsan doğasında var olan bir dürtü olan hükmetme isteği, eğer doğru yönde kullanılmazsa şiddet ve saldırganlık gibi olumsuz davranışlara sebep olabilir (Pulur, 2001). Saldırganlık sebeplerinin anlaşılabilmesi için belirli toplumsal alanlara daha yakından bakılması gerekmektedir. Bu bağlamda spor, saldırganlığın en sık görüldüğü alanlardan biri olması nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır (Dever ve Bulut, 2017).

Sporun içinde bulunan unsurlar arasında oyunun özellikleri, sporcular, hakemler, spor yöneticileri, antrenörler, tribün liderleri, taraftarlar ve medya saldırganlığın oluşumunda belirleyici bir rol oynar (Erden, 2007). Sporcuların saldırganlık içeren hareketlerinde aldıkları eğitimin düzeyi, kişilikleri, ebeveyn tutumları, yetiştikleri ve yaşadıkları coğrafi bölge, kültürül ve bazı demografik etkenlerinde neden oldukları belirtilebilir.

Spor, saldırganlığın nedenlerinin ortaya çıkmasına en uygun alanlardan biridir. Sporda, oyuncuların davranışları, hakemlerin tavrı, seyircilerin tutumu, spor ortamının koşulları ve spor dalının türü, saldırganlığın belirleyici faktörlerindendir. Spor müsabakalarında saldırganlığın sınırı, ilgili spor dalının kuralları ve yapılan hareketin kasıt ve niyeti tarafından belirlenir (Özmaden ve Yıldırım, 2003).

Spor müsabakalarındaki saldırgan davranışların sebepleri arasında en önemlisi rakibin sürekli sergilediği saldırgan davranışların müsabakanın bileşenleri (hakemler, antrenörler, seyirciler vb.) tarafından takdir edilmesi veya görmezden gelinmesi yer almaktadır. Bunun yanı sıra skorun değişmezliği ile birlikte ortaya çıkan hırs, rakibin direncinin yüksek olması ve performanslarının devamlılığı,

fiziksel yorgunluğun artması gibi durumlarda saldırgan davranışların arasında yer almaktadır (Köknel, 1982).

Spor alanında meydana gelen saldırganlık ve şiddet olaylarında, toplu davranışın etkisi büyüktür. Bireyler, yalnız başlarına yapamayacakları kötülükleri kitle içinde kolaylıkla gerçekleştirebileceklerine inanırlar ve her türlü engeli kolayca aşabilir, tahrip edebilir, yakabilir ya da yıkabilirler (Doğan ve Moralı, 1996). Taraftar gruplarının içinde yer alan gençler, henüz duygusal ve bilişsel gelişimlerini tamamlamamış, kültür düzeyi düşük ve sosyalleşme süreçleri tamamlanmamış yetişkinlerdir. Bu nedenle, saldırganlık eğilimleri kontrol edilememekte ve liderlerinin tutumlarını taklit ederek saldırgan davranışlarını güçlendirebilmektedirler (Solak, 2011).

Yapılan bazı araştırmalarda, sporcuların yapmış oldukları spor branşlarda yaşadıkları duyguların, spor dışı hayatlarında da devam ettirdiği görülmüştür. Yapılan araştırmalarda sporcuların yaptıkları spor branşlarında saldırgan hareketlerin yoğun olması o sporları yapan sporcuların spor dışı hayatlarında da daha fazla saldırgan davranış gösterdiklerini göstermektedir. Yapılan diğer çalışmalara baktığımızda ise branşlarında saldırgan davranışların çok görülmediği sporlarda yarışan sporcuların spor dışındaki hayatlarında saldırgan davranışlarını kontrol edebildikleri ve daha az saldırganlık sergilediklerini göstermektedir (Eripek, 1993).

Spor, insanların içindeki agresif enerjiyi boşaltmak için ideal bir platformdur. Saldırgan davranışlar spor alanında kabul edilebilir olduğu için kişiler, toplumsal normlarda yasaklanan saldırganlık eğilimlerini burada sergileyerek tatmin olabilirler. Bu sayede, bireyler isyan veya baskıya karşı çıkmanın yerine spor aktivitelerinde hırs ve rekabet duygularını ortaya çıkararak ceza almayı seçerler. Bazıları ise spor yaparken saldırganlık eğilimlerinin daha da arttığını iddia ederken, diğerleri ise bu davranışların kontrol altına alınabileceğini savunmaktadır (Bayram, 2012).

2.7 Sporda Saldırganlık Türleri

Spor müsabakalarında, rakipler arasındaki rekabet doğal bir durumdur ve kurallar çerçevesinde yapılır. Ancak, kuralları aşan, agresif ve zarar verici davranışlar saldırganlık olarak tanımlanır. Saldırganlık üzerine yapılan

çalışmalarda, araştırmacılar, farklı uyarıların birleşerek farklı saldırganlık türlerinin oluşumuna neden olduğunu belirlemişlerdir. Bu türler, fizyolojik, psikolojik ve zihinsel süreçlerin farklı şekillerde etkileşimi sonucu ortaya çıkar (Çelik, 2006).

Literatürde saldırganlık üç başlık altında ele almıştır; bunlar aktif veya pasif saldırganlık, fiziksel veya sözel saldırganlık ve doğrudan veya dolaylı saldırganlıktır (Buss, 1961, aktaran Özerk ve Başeğmez, 2021)

Bireylerin amaçlarını gerçekteştirmek doğrultusunda karşısında yer alan kişiye zarar vermek için yaptığı davranışlara aktif veya pasif saldırganlık denir. Aktif saldırganlıkta kişinin canını yakma ona acı çektirme söz konusudur. Pasif saldırganlıkta ise karşıdaki kişinin amacını gerçekteştirmesine engel olma durumu söz konusudur.

Fiziksel saldırganlıkta ise karşıdaki bireyin bedensel bütünlüğüne bilerek ve isteyerek canını yakma ona zarar verme duygusu hakimdir (Ünsal, 1996). Fiziksel saldırganlıkta kurban rakibini bir tehdit olarak algılar ve kendi özgürlüğünü kısıtlanmış hisseder. Bunun yanı sıra kurban rolünde olan birey can güvenliği, fiziki bütünlüğü gibi kaygılara sahiptir. Fiziksel saldırganlık, bir kişiye veya kişilere kas gücü kullanarak ya da bir nesne (sopa, taş, silah vb.) kullanarak zarar verme amacıyla gerçekteştirilen bir davranıştır. Örnek olarak, tekme atmak, çekmek, itmek, ısırarak, yumruk atmak vb. fiziksel temas içeren eylemler bu saldırganlık türüne örnek olarak verilebilir (Bilgin Ülken, 2011).

Sözel saldırganlık ise, bir kişinin sözleri veya dil kullanımı aracılığıyla başka bir kişiye zarar verme niyetiyle yaptığı saldırgan davranışlardır. Bu tür saldırganlık genellikle fiziksel temas olmaksızın gerçekteşir ve sözlü taciz, aşağılama, tehdit, iftira, dedikodu, alay etme veya küçük düşürme gibi davranışları içerebilir.

Saldırganlık bir başka sınıflandırılmada ise araçsal saldırganlık ve düşmanlık içeren saldırganlık olarak iki gruba ayırmışlardır.

Araçsal saldırganlık; öğrenilmiş saldırgan eylemler olarak tanımlanır. Karşıdaki bireye zarar verme amacı gözetilmeden kişiler hedeflerini gerçekteştirmek için saldırganlığı bir araç olarak kullanmak araçsal saldırganlığın önceliğidir. Burada yapılan saldırgan davranışlar herhangi bir öfke, kızgınlıkla

oluşmazlar. Bu saldırganlık belirli bir başarıyı yakalama, karşıdaki rakibe yenilmeme gibi duygularla oluşur. Örneğin; basketbolda topu kapmak için rakibini çekmek, futbolda topu kapmak için rakibini itirmek gibi yapılan davranışlar araçsal saldırgan davranışlardır.

Düşmanlık içeren saldırganlıkta ise asıl amaç karşıdaki bireye zarar vermektir. Bu saldırganlık türü, bireyin karşıdaki kişinin tahrikleri sonucunda güdülenerek, kişiye nefret duygusu beslemesi ve onu sevmemesi sebebiyle öfke ve düşmanlık duygularıyla beraber kişiye zarar vermek olarak tanımlanır. Örneğin; bir basketbol maçında sporcunun rakibine bilerek dirsek atması veya bir futbol maçında kasıtlı olarak rakibe çelme takmak düşmanlık içeren saldırganlıktır.

Doğrudan saldırganlık; açıkça karşıdaki kişiye yöneltilen olumsuz uyarıların neden olduğu saldırganlık türüdür. Dolaylı saldırganlıkta ise, karşıdaki kişiye zarar verici uyarılar dolaylı yollardan gönderilir, bu da saldırganlığın daha örtülü bir şekilde gerçekleşmesine neden olur.

2.7.1 Amaç Yönelimli Saldırganlık

Kişinin hedefleri doğrultusunda kararlı, tutkulu ve azimli olması amaç yönelimli saldırganlığın temel özelliklerindendir. Bu saldırgan davranışlar, genellikle spor gibi kaybedilme riskinin yüksek olduğu durumlarda, kazanmak ve şampiyon olmak gibi hedeflere ulaşmak için ortaya çıkar (Solak, 2011). Örneğin, bir sporcu rakibini yenerken agresif bir tutum sergileyebilir, ancak bu durumda saldırganlık, rakibine zarar vermek yerine kendisinin başarılı olması için motivasyon kaynağı olabilir.

2.7.2 Emir Altındaki Saldırganlık

Sporcular, başarının sadece kazanmakla ölçüldüğü algısının hakim olduğu çalışma ve sosyal ortamlarda, kendilerinin veya takımlarının kesinlikle kazanmaları gerektiği müsabakalarda, koçların daha sert oynamaları konusunda yönlendirmeleriyle karşılaşılır. Koçun direktiflerine uyan sporcular, amaçlarını gerçekleştirmek için sınırsız saldırgan davranışlara başvurabilirler (Dervent, 2007).

2.7.3 Atılganlık

Atılganlık terimi, genellikle kararlı, cesur ve özgüvenli olma durumunu ifade eder ve kişinin düşüncelerini, inançlarını ve isteklerini, başkalarının haklarını

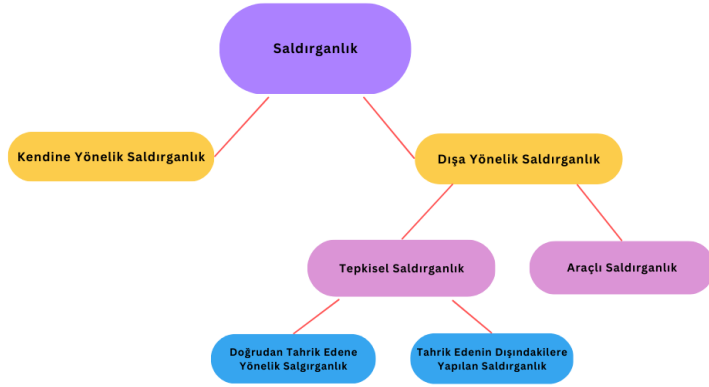
çığnemeden ifade edebilme becerisini tanımlar (Dervent, 2007). Bu kişilerde kendilerini karşısındaki kişilere kabul ettirme davranışı görülür. Bunun yanı sıra atılğan bireylerin iletişim becerileri kuvvetli olur ve bu becerileri sayesinde kendilerini ve duygularını karşı tarafa geçirebilme becerileri vardır. İkili ilişkilerde kendilerini her zaman odak noktasında görerek isteklerini kabul ettirirler.

Atılğanlık ve saldırganlık arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Saldırganlıkta kişi, karşısındakilerin haklarına saygı göstermez, düşüncelerini kabul ettirmek için şiddet veya baskı gibi yollara başvurur. Ancak atılğan davranışta, düşünceler kabul ettirilmeye çalışılırken saygı çerçevesi içinde hareket edilir. Atılğan kişiler, karşılarındaki bireyler tarafından kendilerine yapılan olumsuz bir davranışa, bir eleştiriye veya bir haksızlık durumuna karşı son derece hassastırlar (Kabak, 2009).

Atılğanlık çok yönlü bir kavram olması nedeniyle saldırganlık davranışıyla karıştırılmaktadır. Tiryaki (1996), antrenörlerin eğittikleri sporcularının atılğan olmalarını istemelerinden dolayı onları saldırgan davranışlara yöneltildiğini söylemiştir. Bu yöneltimenin ise rakibe zarar verme amacını taşımadığını sporcuların atılğan bireylerdeki özelliklerin kazandırılmasını amaçladığını belirtmiştir. Fakat herhangi bir sebeple istemeden rakibe verilen zararı ise tesadüfi bir durum olarak nitelendirir.

2.8 Sporda Saldırganlığın Yönü

Sporda saldırganlık genellikle kendine yönelik yapılan saldırganlık ile dışa yönelik yapılan saldırganlık olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Dışa yönelik yapılan saldırganlık ise tepkisel ve araçsal saldırganlık olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Tepkisel saldırganlık ise, doğrudan tahrik edene yönelik ve tahrik edenin dışındakilere yönelik olarak iki alt kategoriye ayrılmaktadır (İkizler ve Karagözlü, 1997).

Şekil 2.1. Sporda Saldırganlığın Yönü

2.8.1 Kendine Yönelik Saldırganlık

Sporcuların bazı sportif faaliyetler sırasında kendilerine karşı yaptıkları saldırgan davranışlar görülür. Bireylerin müsabakaları kazanma amaçları doğrultusunda ortaya çıkan bu davranışlar spor ortamlarında da kendine yönelik zarar verici saldırgan davranışlar sergilediklerini ortaya koyar. Örneğin; bir futbol maçında gol yiyen kalecinin öfke duygusuyla beraber kale direğine veya saha zeminine yumruk atması bu sporcunun kendine yönelik saldırgan bir davranışta bulunduğu göstergesidir.

Dışa yönelik saldırganlık engellendiği zaman, bu tip saldırganlıklar kendine yönelik saldırganlıklara dönüşebilir. Özellikle saldırganlığına ket vurulduğu için kendini suçlayan biri, bu engeli aşamazsa, kendisini yeni bir engel olarak görecektir ve bu sefer saldırganlığını kendisine yöneltecektir. Bu tür saldırganlıklar, kendini aşağılama ve suçlamayla başlar ve kendini öldürme gibi ciddi sonuçlara kadar uzanabilir (Karayılmaz, 2006). Örneğin; kural dışı hareket nedeniyle oyundan ihraç edilen bir oyuncunun oyundan çıkarken kendini tokatlaması kendine yönelik bir saldırganlıktır.

2.8.2 Dışa Yönelik Saldırganlık

Spor ortamlarında bulunan kişilere karşı gerçekleşen saldırılar, dışa yönelik saldırganlıklar olarak nitelendirilir. Dışa yönelik saldırıda genellikle kurban olarak

rakip oyuncular ön plana çıkarlar. Bu tür saldırılarda saldırgan davranışların yöneleceği kişiler rakip oyuncularla beraber, hakemler, kendi taraftarları veya rakip taraftarlar, antrenörlerden biri de olabilir. Dışa yönelik saldırılar, tepkisel ve araçlı olarak iki gruba ayrılır (Özerkan, 2004).

2.7.2.1 Tepkisel Saldırganlık

Tepkisel saldırganlık, kişinin kendisine yönelik bir saldırı veya haksızlığa karşı verdiği bir tepkidir. Örneğin, bir rakibin kendisine saldırması durumunda, sporcu tepkisel saldırganlık gösterebilir. Ancak buradaki amacı rakibe zarar vermek değil, kendini savunmaktır (Acet, 2005).

2.7.2.1.1 Doğrudan Tahrik Edene Yönelik Saldırganlık

Saldırmanın amacı, doğrudan rakibine zarar vermek değil, karşı tarafın kızmasına veya hata yapmasına neden olmak için zararlı uyarılar kullanmaktır. Bu uyarılar, sözlü ya da fiziksel olabilir ve amaçlanan etki genellikle rakibi etkisiz hale getirmek ya da performansını düşürmek için kullanılır (Özkatarkaya, 2010). Burada tahrik eden ve saldırıya uğrayan kişi aynı kişidir (İkizler ve Karagözlü, 1997). Örneğin; bir sporcunun, rakibinin ona karşı yaptığı hareketleri kendisine tehdit olarak algılayıp öç alma duygusuyla rakibine vurması doğrudan tahrik edene yönelik saldırganlıktır.

2.7.2.1.2 Tahrik Edenin Dışındakilere Yapılan Saldırganlık

Sporcunun amacını gerçekleştirmek için verdiği performansın rakip oyuncu tarafından tahrik edilmesi veya engellenmesi durumunda düşmesiyle ortaya çıkan saldırganlık türüdür. Bu saldırganlıkta gösterilen saldırgan davranış tahrik edenin dışındaki bireylere veya nesnelere yönelir. Örneğin; müsabaka esnasında hakemin kararlarına öfkelenen sporcunun rakibine vurması tahrik edenin dışındakine yapılan bir saldırganlıktır.

2.7.2.1 Araçlı Saldırganlık

Araçlı saldırganlık kişiler tarafından öğrenilmiş saldırgan davranışlardır. Bu saldırganlık türünde, ödüllendirilmek, dereceler kazanmak, sporcuların başarılarının ve performanslarının karşısındaki bireylere kabullendirmek öncelikli amaçtır (T.B.M.M., 2005).

2.9 Konu İle İlgili Yapılan Yurt İçi Araştırmalar

Kurtyılmaz (2005)'in yaptığı araştırmaya göre, Anadolu Üniversitesi ve Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesindeki tüm bölümlerde okuyan toplam 3366 öğretmen adayının saldırganlık düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda kadın öğrencilerin saldırganlık düzeyleri erkek öğrencilere göre önemli ölçüde düşük bulunmuştur. Sonuç olarak cinsiyet değişkeninin erkeklerin aleyhine olduğu bulgulanmıştır.

Çobanoğlu Güner (2005)'in yaptığı araştırmada, spor yapan bireysel ve takım sporcularının saldırganlık düzeyleri incelenmiş ve cinsiyet açısından yapılan karşılaştırmada, erkek ve kadın sporcular arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulgulanamamıştır.

Eroğlu (2009)'nun Konya ilinde yaptığı üniversite ve lise öğrencilerini karşılaştırdığı çalışmasında toplam 2242 öğrencide saldırganlık davranışlarını incelemiş; lise ve üniversite öğrencileri arasında saldırganlık davranışının alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin cinsiyetlerine göre farkına bakıldığında saldırganlık davranışının anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucu elde edilmiştir.

Çakır (2014) yılında yaptığı çalışmasında liseler arası okul sporlarına katılım gösteren sporcuların saldırganlık düzeylerini araştırmış ve araştırmanın sonucunda sporcuların yaşlarının artmasıyla saldırgan davranışlarının arttığını; erkek sporcuların kadın sporculara göre daha saldırgan davranışlar sergilediklerini bulgulamıştı. Ayrıca meslek liselerinde okuyan sporcuların genel liselerde öğrenim gören sporcu öğrencilerden ve takım sporu yapan sporcularında bireysel spor yapan sporculardan daha saldırgan olduklarını ortaya koymuştur.

Dervent, Arslanoğlu ve Şenel (2010) 357 ortaöğretim öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, sportif aktivitelere katılım ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda, cinsiyetlerine bağlı olarak bir farklılık saptanamamıştır. Buna rağmen, spor yapan kız öğrencilerde atılganlık puanlarını erkek öğrencilerden anlamlı derecede farklılaştığını ve erkek öğrencilere göre daha çok atılganlık özelliği gösterdikleri belirlenmiştir.

Karakaya (2002) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, takım sporu yapan sporcular ile bireysel spor yapan sporcular arasındaki saldırganlık düzeyleri karşılaştırılmış ve genel saldırganlık düzeyleri açısından anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Efiliti (2006) yılında Konya’da ortaöğretim kurumlarında okuyan rastgele seçilmiş 580 öğrenci ile yapmış olduğu araştırma yapmıştır. Araştırmanın sonuçları, saldırganlık puanları açısından cinsiyet değişkeninde kadınların aleyhine bir sonuç elde etmiştir. Oku türleri değişkenine göre bir karşılaştırma yaptığında ise meslek liseleri ve genel liselerde öğrenim göre öğrencilerin lehine anlamlı bir fark bulgulamıştır. Ayrıca, saldırganlık puanları açısından sınıf düzeyi değişkeninde ise lise 2. sınıf öğrencileri arasında anlamlı olarak pozitif bir ilişki bulgulamışlardır.

Özbey ve Alisinanoğlu (2009) çocukların problem davranışlarını (saldırganlık, zorbalık, alay etme ve takılma) bazı değişkenlere göre inceleyen çalışmada, kardeş sayısının saldırganlık düzeyiyle bir ilişkisi olmadığı sonucu elde edilmiştir. Bununla birlikte, tek çocukların kardeşi olan çocuklardan daha fazla saldırganlık davranışı gösterdiği belirlenmiştir.

Şahin, Taşmektepligil, İmamoğlu, Bostancı ve Kabadayı (2013), “lise öğrencilerinin okul sonrası gözetimsiz zamanlarının şiddet ve ders dışı sportif faaliyetlerle ilişkisi” adlı çalışmalarında, öğrencilerin ders dışı spor faaliyetlerine katılımları ile şiddete karışmaları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiş olmakla birlikte, okul sonrası kalan serbest zamanlarında denetimsiz geçirilen süre ile şiddet olaylarına karışmaları arasında önemli bir ilişki saptanmıştır.

Kırımoğlu, Parlak, Dereceli ve Kepoğlu (2008) tarafından gerçekleştirilen "Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Spora Katılım Düzeylerine Göre İncelenmesi" adlı çalışmada, katılımcıların cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeyleri incelenmiş ve kadın katılımcıların erkek katılımcılara kıyasla saldırganlık ölçeği puanlarının anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.

Kula (2008) tarafından gerçekleştirilen "Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri ve Saldırganlık Durumları" adlı araştırmanın sonuçlarına göre, cinsiyet ve yaş dağılımı değişkenleri ile saldırganlık durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Kocatürk (1982) üniversite öğrenim gören eğitim ve spor alanlarındaki öğrencilerin saldırganlık düzeylerini karşılaştırmıştır. Bireysel mücadeleyi gerektiren boks, yüzme ve güreş sporlarına ilgi duyan öğrencilerle bu sporlara ilgi duymayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri karşılaştırılmıştır ve aralarında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Akoğuz (2013)'un “Bireysel ve Takım Sporlarında Üniversiteler Arası Yarışmalara Katılan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri” adlı çalışmasında, üniversite takımlarında yer alarak bireysel sporlar ve takım sporlarında yarışan öğrencilerin saldırganlık düzeylerini günlük hayatlarında inceleyerek, spor ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi bulgulamıştır. Araştırma sonuçları, spor türüne göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Ağlamaz (2006) tarafından gerçekleştirilen "Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Babanın Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi" adlı araştırmasında, öğrencilerin saldırganlık puanları ile öğrenim gördükleri okul türü, cinsiyet, anne ve baba öğrenim düzeyi ile ailenin gelir düzeyi değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Fakat, sınıf düzeyi değişkeni ile saldırganlık puanları arasında anlamlı bir farklılık bulgulanamamıştır.

Karahan, Özcan ve Ağlamaz (2009), yaptıkları araştırma neticesinde; anne ve babası ayrı yaşayan, üvey anne veya üvey babası olan, zengin olmanın en önemli değeri olduğunu savunan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, çalışmada yer alan diğer öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksek çıkmıştır.

Karataş (2005)'in “Lise Öğrencilerinde Anne-Baba Saldırganlığı ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkiler” adlı çalışmasında, öğrencilerin anne ile baba saldırgan davranışları ile saldırganlık düzeyleri arasında olan ilişkileri cinsiyet, sınıf düzeyi ve kardeş sayısı değişkenleri ile incelemiştir. Bulgulara göre, bu değişkenlere göre öğrencilerin saldırganlık puanlarında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır.

Aksoyak (2015)'in çalışmasında araştırmaya katılan erkek üniversite öğrencilerinin fiziksel saldırganlık puanlarını kadınların fiziksel saldırganlık

puanlarından yüksek bulmuştur. Araştırmaya katılan erkeklerin sözel saldırganlık puanları, kadınların sözel saldırganlık puanlarından yüksek bulunmuştur.

Okyaz (2017) 18-24 yaş arası sporcularla yaptığı çalışmada erkek sporcuların saldırganlık düzeylerini kadın sporculara göre yüksek bulmuş ve erkek sporcuların saldırıya kadın sporculardan daha eğilimli oldukların bulgulamıştır. Araştırmada düşmanlık alt boyutunda ve sözel saldırganlık alt boyutunda da cinsiyet değişkeninde sonuç erkek sporcuların lehine olarak çıkmıştır. Bireysel ve takım sporlarına katılan sporcular arasında ise sadece sözel saldırganlık alt boyutunda bireysel sporcuların lehine sonuç bulgulanmıştır.

Pekgirgin (2018), cinsiyetler arasında saldırganlık durumlarının farklılık gösterdiğini belirterek erkeklerin kadınlara göre daha yüksek seviyede fiziksel saldırganlık sergilediklerini ortaya koymuştur. Ayrıca, kadınların fiziksel saldırganlığı nadiren göstermelerine rağmen, sözel ve duygusal saldırganlık türlerininide kullandıklarını bulgulamıştır.

Başaran (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin saldırganlıkları ölçülmüş ve araştırma sonuçlarına göre, en fazla saldırgan olan okul türü meslek liseleri olarak bulgulanmıştır. Bunun yanı sıra sınıf seviyelerinin yükseldikçe saldırganlıklarının arttığı ortaya çıkmıştır.

Beşkat (2016), yaptığı çalışmada saldırganlık ve şiddet düzeylerini ölçmüştür. 18 yaş ve altı katılımcıların saldırganlık ve şiddet düzeylerinin 18 yaşından büyük katılımcılara göre daha saldırgan ve şiddet düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu gözlemlenmiştir. İnsanların yaşlarının ilerlemesi ile hayata karşı sorumluluk alma ve olgunlaşma düzeylerinin artmasıyla birlikte saldırganlık ve şiddet eğilimlerinin düşmesi beklenen bir sonuç olduğuna varılmıştır.

Esentürk (2014), yaptığı araştırmasında öğrencilerin spor müsabakalarına katılma durumlarına göre güdülenme ve saldırganlık düzeylerini incelemiştir. Araştırmada, yıkıcı saldırganlık boyutunun sonuçlar erkek sporcuların lehine çıkmıştır.

Öztürk (2008) araştırmasında ortaöğretimde okuyan 9. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin cinsiyet ve okul türü açısından anlamlı bir fark olduğunu bulgulanmıştır.

Şahan (2007)'ın ortaöğretim öğrencileri ile yaptığı çalışmasında saldırganlığı yordayan değişkenleri incelemiştir. Bu çalışmada, öğrencilerin devam ettikleri okul türüne göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Sınıf düzeyleri değişkenine göre ise saldırganlık ortalamasının son sınıfta okuyan öğrencilerde olduğu belirtilmektedir.

Uluşık (2015) öğrencilerin stres ve saldırganlık düzeylerini öğrencilerin spor yapma durumuna göre incelediği çalışmada, katılımcıların düşmanlık puanları sınıf düzeyine bağlı olarak anlamlı bir farklılık sergilemezken, fiziksel, sözel ve öfke puanları sınıf düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini bulgulamışlardır.

Yurttaş (2016)'ın yaptığı çalışmada spor yapma alışkanlığı olan katılımcıların haftalık spor sürelerini ile saldırganlık ölçeği puan ortalamalarda anlamlı fark olduğunu belirtmiştir. Fiziksel saldırganlık, öfke ve sözel saldırganlık alt boyutlarındaki puan ortalamaları, haftada en az 6 saat spor yapan bireylerin puan ortalamalarından haftada 2 saat ve altında spor yapan bireylerin puan ortalamalarından daha yüksek olarak gözlemlenmiştir. Düşmanlık alt boyutunda ise anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

2.10 Konu İle İlgili Yapılan Yurt Dışı Araştırmalar

Coulomb-Cabagno ve Rascle (2006)'ın Futbol ve hentbol branşlarındaki sporcuların saldırganlık düzeylerini, cinsiyet ve yarışma seviyesi değişkenlerine göre inceleyen bir çalışmada; her iki branşta da, yarışma seviyesi veya başka bir nedenle kaynaklanan saldırganlık da dahil olmak üzere, erkek sporcuların kadın sporculara oranla daha yüksek saldırganlık düzeyleri sergilediği bulgusu elde edilmiştir.

Orpinas, Murray ve Kelder (1999) Amerika'nın Teksas eyaletinde yaptıkları 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri ve bu öğrencilerin ailelerinden oluşan 8865 kişilik bir grupta yapılan çalışmalarında, çocukların saldırgan davranışlarını ailesel etmenler açısından incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada saldırganlık düzeyleri erkeklerin lehine olduğu bulgulanırken, ebeveynleri ile beraber yaşayan çocukların saldırganlık puanlarının, ebeveylelerinin yanında yaşamayan çocukların saldırganlık puanlarından daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Tucker ve Parks (2001), 216 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada, saldırganlığın meşruiyetine ilişkin algıların incelenmesi sonucunda, temaslı ve temassız spor branşı ile ilgilenen erkek sporcuların saldırganlık davranış puanlarının kadın sporculara göre yüksek olduğu bulgulanmıştır.

Crick ve Grotpeter (1995) araştırmalarında, cinsiyetler arasındaki saldırganlık ifadelerini sistematik olarak inceleyen araştırmacılar, erkeklerin daha dışa dönük bir saldırganlık sergilediğini, kadınların ise daha içe dönük ve sosyal yollarla saldırganlık gösterdiğini, ancak her iki cinsiyetin de benzer düzeyde saldırganlık sergilediğini bulmuşlardır.

Scharf (2000) tarafından 129 lise öğrencisinden oluşan örneklem üzerinde yapılan araştırmada saldırganlığın cinsiyete göre farklılıklarını tespit edilmiştir. Sonuçlar, sözel saldırganlık açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığını ancak fiziksel saldırganlık açısından erkeklerin daha yüksek bir eğilim gösterdiğini ortaya koymuştur.

Ferron, Narring, Cauderay ve Michaud (1999) yapmış olduğu çalışmada 15-20 yaş aralığındaki ergenler incelenerek, herhangi bir spor kulübünde haftanın her günü veya haftada 2-3 kez spor yapanların intihar teşebbüsü açısından haftada 1 kez spor yapan ya da hiç spor yapmayanlara göre daha az risk altında oldukları belirlenmiştir.

Giles ve Heyman (2005)'in bir örneklem grubu üzerinde yaptıkları araştırmada, cinsiyet ve saldırganlık eğilimi arasındaki ilişkiyi inceleyerek, erkek ve kız öğrencilerin saldırganlık puanlarını karşılaştırmışlardır. Araştırma sonuçları, erkek öğrencilerin saldırganlık puanlarının kız öğrencilere göre daha yüksek olduğunu ve erkeklerin kızlara göre daha fazla saldırgan davranış gösterme eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Björqvist, Österman ve Lagerspetz (1994, aktaran, Tuzgöl, 2000) yaptıkları çalışmada saldırgan davranışlarda cinsiyetler arasında anlamlı farklar olduğunu bulgulamışlardır. Erkeklerin saldırgan davranışlarını fiziksel saldırganlık ve araçsal saldırganlık olarak bulgulayarak bu davranışları kadınlara göre daha yüksek bulurken, kadınların saldırgan davranışlarını ise sözel saldırganlık ve dolaylı

saldırganlık olarak bulgulararak bu davranışların erkeklere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeline, evren ve örnekleme, veri toplama araçlarına, verilerin toplanması ve analiz yöntemlerine yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmada iki yada daha fazla değişkenin birbirleri arasında anlamlı bir ilişki veya anlamlı bir farkın olup olmadığını bulmayı amaçlayan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır (Karasar 2005). Araştırma veri toplama süresince, gönüllülük esasına bağlı olarak katılımcı sporcu öğrencilere ölçme aracı olan anket açıklanarak uygulanmış ve veriler değerlendirilmiştir.

3.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Düzce Merkez İlçe'deki ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören ve okul sporlarına katılan 2350 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Düzce Merkez İlçe'deki ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören, okul sporlarına katılmış 357 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada tüm okul türlerinde okul sporlarına katılan ve gönüllü olarak ölçeklerin uygulandığı öğrencilerden örneklem oluşturulmuştur. Çıngı (1994)'ya göre, evren sayısı 2000 olan bir grubun örneklem sayısı en az 322, evren sayısı 3000 olan bir grubun ise örneklem sayısı en az 341 olmalıdır. Bu bilgiden yola çıkarak 357 ortaöğretim öğrencisinden oluşan öğrenci örnekleminin evreni temsil ettiği söylenebilir.

Aşağıda katılımcı öğrencilere ait demografik özellikler verilmiştir.

Tablo 3.2.1. Öğrencilerin Okul Türlerine Göre Dağılımları

Okul Türü	n	%
Fen Lisesi	57	16.0

Anadolu Lisesi	137	38.4
İmam Hatip Lisesi	46	12.9
Meslek Lisesi	63	17.6
Spor Lisesi	54	15.1
Toplam	357	100.0

Tablo 3.2.1’de okul türü açısından öğrencilerin dağılımına bakıldığında, %16 (n=57) Fen Lisesi, %38.4 (n=137) Anadolu Lisesi, %12.9 (n=46) İmam Hatip Lisesi, %17.6 (n=63) Meslek Lisesi ve %15.1 (n=54) Spor Lisesinde öğrenim gördükleri belirlenmiştir.

Tablo 2.2.2. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

Sınıf Düzeyi	n	%
9. Sınıf	77	21.6
10. Sınıf	110	30.8
11. Sınıf	127	35.6
12. Sınıf	43	12.0
Toplam	357	100.0

Tablo 3.2.2’de ise 9., 10., 11. ve 12. sınıf dağılımına bakıldığında, 9. sınıflar %21.6 (n=77), 10. sınıflar %30.8 (n=110), 11. sınıflar %35.6 (n=127) ve 12. sınıflar %12.0 (n=43) olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.3.3. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	n	%
----------	---	---

Kadın	161	45.1
Erkek	196	54.9
Toplam	357	100.0

Tablo 3.2.3’de cinsiyet dağılımına bakıldığında öğrencilerin, %45.1’i (n=161) kadın, %54.9’u (n=196) ise erkek olduğu bulgulanmıştır.

Tablo 3.2.4. Öğrencilerin Kardeş Sayılarına Göre Dağılımları

Kardeş Sayısı	n	%
Tek Çocuk	36	10.1
Bir Kardeş	157	44.0
İki Kardeş	121	33.9
Üç Kardeş	32	9.0
Dört ve Üzeri Kardeş	11	3.1
Toplam	357	100.0

Tablo 3.2.4’de öğrencilerin kardeş dağılımı yer almaktadır. Buna göre bakıldığında, öğrencilerin %10.1’i (n=36) tek çocuk, %44’ü (n=157) bir kardeş, %33.9’u (n=121) iki kardeş, %9’u (n=32) üç kardeş, son olarak %3.1’i (n=11) dört ve üzeri kardeş sayısına sahip olduğu bulgulanmıştır.

Tablo 3.2.5. Öğrencilerin Katıldıkları Branşlara Göre Dağılımları

Branşlar	n	%
Voleybol	81	26.6

Basketbol	30	9.8
Futsal	72	23.6
Bocce	22	7.2
Oryantiring	24	7.9
Masa Tenisi	26	8.5
Futbol	23	7.5
Atletizm	27	8.9
Toplam	305	100.0

Tablo 3.2.5'e göre öğrencilerin okul sporlarına katıldıkları branşların dağılımına bakıldığında, %26.6'sı (n=81) voleybol, %9.8'i (n=30) basketbol, %23.6'sı (n=72) futsal, %7.2'si (n=22) bocce, %7.9'u (n=24) oryantiring, %8.5'i (n=26) masa tenisi, %7.5'i (n=23) futbol, %8.9'u (n=27) atletizm branşları olduğu bulgulanmıştır.

Tablo 3.2.6. Öğrencilerin Spor Türlerine Göre Dağılımları

Spor Türü	n	%
Bireysel	124	34.7
Takım	233	65.3
Toplam	357	100.0

Tablo 3.2.6.'ya okul sporlarına katılan öğrencilerin %34.7'si (n=124) bireysel, %65.3'ü (n=233) ise takım sporlarında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 3.2.7. Öğrencilerin Haftalık Yaptıkları Spor Saatine Göre Dağılımları

Haftalık Spor Saatleri	n	%
1 – 4 Saat Arası	185	51.8
5 Saat ve Üzeri	172	48.2
Toplam	357	100.0

Tablo 3.2.7.'de okul sporlarına katılan öğrencilerin haftalık yaptıkları spor saatlerine göre %51.8'i (n=185) 1 -4 saat arası, %48.2'si (n=172) ise 5 saat ve üzerinde spor yaptıkları görülmektedir.

Tablo 3.2.8. Öğrencilerin Okul Sporları Haricinde Lisanslı Spor Durumlarına Göre Dağılımı

Okul Dışı Spor Durumu	n	%
Yapıyor	190	53.2
Yapmıyor	167	46.8
Toplam	357	100.0

Tablo 3.2.8.'e göre öğrencilerin %53.2'si (n=190) okul dışında lisanslı spor yapmakta olduğu, %46.8'i (n=167) yapmamakta olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.2.9. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Anne ve Baba Durumu	n	%
Ayrı	38	10.6
Birlikte	319	89.4

Tablo 3.2.9.'a göre öğrencilerin %10.6'sının (n=38) anne ve babaları ayrı, %89.4'ünün (n=319) birlikte yaşamakta olduğu belirlenmiştir.

3.3 Veri Toplama Aracı

Çalışmada kullanılan veri toplama aracının birinci bölümünde araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgiler formu yer almaktadır. Bu formda katılımcılara ait demografik bilgiler bulunmaktadır.

Veri toplama formunun ikinci bölümünde ise Buss ve Perry tarafından geliştirilen ve Demirtaş Madran (2012) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılan Buss Perry Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek toplamda 29 madde ve 4 farklı alt boyuttan oluşmaktadır. Fiziksel saldırganlık alt boyutu, 9 maddeden oluşmakta ve bu maddeler başkalarına fiziki olarak zarar verme ile ilgilidir. Fiziksel saldırganlık alt boyutunu oluşturan maddeler ise; 2, 5, 8, 11, 13, 16, 22, 25 ve 29. maddelerdir. Sözel saldırganlık alt boyutu, 5 maddeden oluşmakta ve bu maddeler başkalarını sözel yol ile incitmekle alakalı maddelerdir. Sözel saldırganlık alt boyutunu oluşturan maddeler ise; 4, 6, 14, 21 ve 27. maddelerdir. Öfke alt boyutu ise öfkeyi saldırganlığın duygusal boyutu olarak ölçen 7 maddeden oluşurken bu maddeler; 1, 9, 12, 18, 19, 23 ve 28. maddelerdir. Son alt boyut olan düşmanlık alt boyutu ise 8 maddeden oluşur ve saldırganlığın bilişsel boyutunu ölçmeyi amaçlar. Düşmanlık alt boyutunu oluşturan maddeler ise; 3, 7, 10, 15, 17, 20, 24 ve 26. maddelerdir. Ölçekte 9. ve 16. Maddeler ters puanlanmıştır. Buss ve Perry Saldırganlık Ölçeği her bir maddenin “1 – kesinlikle katılmıyorum” ve “5 – kesinlikle katılıyorum” ifadelerinin arasında yer alan 5'li likert tipine göre uygulanmıştır. Ölçeklerden alınan puanlar arttıkça saldırganlık düzeyi de artmaktadır.

Ölçeğin tümü için Cronbach-Alfa katsayısı 0,85'dir. Total skor için bulunan test-tekrar test güvenilirlik (Pearson korelasyon) katsayısı 0,97 bulunarak korelasyonların anlamlı olduğu görülmüştür. Bu çalışma içinde Cronbach-Alfa katsayısı tümü için 0.88, fiziksel saldırganlık alt boyutu için 0.81, öfke alt boyutu için 0.75, düşmanlık alt boyutu için 0.70 son olarak ise sözel alt boyut için 0.74 olarak bulunmuştur.

3.4 Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması, T.C. Düzce Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün E-10240236-20-71619286 sayılı araştırma izni belgesi ile birlikte, araştırmacı tarafından Düzce Merkez İlçe'de bulunan 12 adet ortaöğretim kurumundaki okul sporlarına katılan öğrencilere uygulanmıştır. Araştırmanın verileri 2022-2023 eğitim-öğretim yılı, bahar döneminde toplanmıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırmada veriler bilgisayar ortamında SPSS programı kullanılarak çözümlenmiştir. Verilerin analizinde dağılım normalliğini denetlemek için Kolmogorov-Smirnov testi ve homojenlik durumuna bakmak için Levene Testi uygulanmıştır. Araştırmadaki verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri -1,5 ve +1,5 arasında yer aldığından normal dağılım gösterdiği kabul edilerek, iki ilişkisiz örneklemin karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-testi, ikiden fazla ilişkisiz örneklemin karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizinde, farklılık oluşturan grupları belirlemek amacıyla Tukey HSD Çoklu Karşılaştırma Testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi ($p<0.05$) olarak kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

4.1 Birinci Alt Probleme Ait Bulgular

“Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri öğrenim gördükleri okul türlerine göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?” alt problemine ait bulgular aşağıda verilmiştir:

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin okul türüne göre saldırganlık düzeyleri puanlarının betimsel istatistiği Tablo 4.1.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1.1. Saldırganlık Düzeylerinin Okul Türüne Göre Puan Ortalamaları

Okul Türü	n	Fiziksel Saldırganlık		Öfke		Düşmanlık		Sözel Saldırganlık		Toplam Saldırganlık	
		$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss

Fen Lisesi	57	21.16	6.78	19.04	5.20	23.35	5.56	15.77	3.90	79.31	16.29
Anadolu Lisesi	137	24.46	7.78	21.48	6.13	25.37	5.91	16.14	3.95	87.45	18.29
İmam Hatip Lisesi	46	24.91	7.70	20.84	5.21	24.59	6.59	14.98	4.82	85.32	18.57
Meslek Lisesi	63	23.84	6.69	20.85	5.49	27.57	6.33	17.80	4.08	90.08	18.08
Spor Lisesi	54	23.40	7.02	20.48	6.05	25.81	5.86	16.33	4.43	86.03	18.25

Yapılan analizler sonucunda, okul türüne göre BPSÖ toplam puan ortalaması en yüksek okul türü Meslek Liseleri ($\bar{X}=90.08$), en düşük okul türü ise Fen Lisesi ($\bar{X}=79.31$) olarak belirlenmiştir. Fiziksel saldırganlık alt boyutunda en yüksek puan ortalaması İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrencilerde ($\bar{X}=24.91$), en düşüğü ise Fen Lisesinde öğrenim gören öğrencilerde ($\bar{X}=21.16$) bulgulanmıştır. Öfke alt boyutunda en yüksek puan ortalaması Anadolu Liselerinde ($\bar{X}=21.48$) iken en düşük puan ortalamasının Fen Lisesinde ($\bar{X}=19.04$) olduğu görülmüştür. Düşmanlık alt boyutunda okul türü olarak en yüksek puan ortalamasına Meslek Liselerinin ($\bar{X}=27.57$), en düşük puan ortalamasına Fen Lisesinin ($\bar{X}=23.35$) sahip olduğu belirlenmiştir. Son olarak ise sözel saldırganlık alt boyutunda en yüksek puan ortalamasının Meslek Liselerine ($\bar{X}=17.80$), en düşük puan ortalamasının ise İmam Hatip Liselerine ($\bar{X}=14.98$) ait olduğu görülmüştür.

Tablo 4.1.2’de okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin öğrenim gördükleri okul türüne göre saldırganlık puanlarının tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.1.2. Saldırganlık Puanları Ortalamalarının Okul Türüne Göre Karşılaştırılması

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark Tukey
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	520.84	4	130.21			
	Grup İçi	18872.71	352	53.62	2.43	.048*	2>1
	Toplam	19393.55	356				
Öfke	Gruplar Arası	246.04	4	61.512			
	Grup İçi	11667.26	352	33.15	1.86	.118	
	Toplam	11913.31	356				
Düşmanlık	Gruplar Arası	576.19	4	144.049			
	Grup İçi	12735.73	352	36.18	3.98	.004*	4>1
	Toplam	13311.92	356				
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	242.48	4	60.62			
	Grup İçi	6101.80	352	17.33	3.50	.008*	4>3
	Toplam	6344.29	356				
Saldırganlık Toplam Puanı	Gruplar Arası	3901.83	4	975.46			
	Grup İçi	113844.98	352	323.42	3.02	.018*	2>1 4>1
	Toplam	117746.81	356				

(1=Fen Lisesi, 2=Anadolu Lisesi, 3=İmam Hatip Lisesi, 4=Meslek Lisesi)

Tablo 4.1.2'ye göre araştırmada yapılan analizler sonucunda okul türüne göre öfke alt boyutu toplam puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmazken ($F_{(4-352)}=1.86$, $p>0.05^*$), fiziksel saldırganlık alt boyutunda ($F_{(4-352)}=2.43$, $p<0.05^*$),

düşmanlık alt boyutunda ($F_{(4-352)}=3.98$, $p<0.05^*$), sözel saldırganlık alt boyutunda ($F_{(4-352)}=3.50$, $p<0.05^*$) ve saldırganlık toplam puan ortalamalarında ($F_{(4-352)}=3.02$, $p<0.05^*$) okul türüne göre saldırganlık karşılaştırılmasında anlamlı farklar ortaya çıkmıştır ($p<0.05$).

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin okul türüne göre Tukey Fark Tablosu Tablo 4.1.3’de verilmiştir.

Tablo 4.1.3. Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Okul Türüne Göre Tukey Fark Tablosu

	Okul Türü (i)	Okul Türü (j)	Ortalama Farkı	Standart Hata	P
Fiziksel Saldırganlık	Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	3.30197	1.15411	.036*
Düşmanlık	Meslek Lisesi	Fen Lisesi	4.22055	1.09958	.001*
Sözel Saldırganlık	Meslek Lisesi	İmam Hatip Lisesi	2.83127	.80747	.005*
Saldırganlık Toplam	Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	8.14407	2.83459	.035*
	Meslek Lisesi	Fen Lisesi	10.76359	3.28752	.010*

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin okul türüne göre saldırganlık düzeylerinin hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklarının olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testine göre; Anadolu Lisesi öğrencileri ($\bar{X}=24.46$) fiziksel saldırganlık alt boyutunda, Fen Lisesi öğrencilerine ($\bar{X}=21.16$) göre daha yüksek puan ortalamasına sahiptirler. Düşmanlık alt boyutunda, Meslek Lisesi öğrencileri ($\bar{X}=27.57$) Fen Lisesi öğrencilerine göre ($\bar{X}=23.35$), sözel saldırganlık alt boyutunda, Meslek Lisesi öğrencileri ($\bar{X}=17.80$) İmam Hatip Lisesi öğrencilerine göre ($\bar{X}=14.98$) daha yüksek ortalamaya sahiptir. BPSÖ toplamına bakıldığında ise; Anadolu Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X}=87.45$), Fen Lisesi öğrencilerine ($\bar{X}=79.31$) göre ve Meslek Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X}=90.08$) Fen Lisesi öğrencilerine ($\bar{X}=79.31$) göre puanları daha yüksektir.

4.2 İkinci Alt Probleme Ait Bulgular

“Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri sınıf kategorilerine göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?” alt problemine ait bulgular ve tartışmaya aşağıda yer verilmektedir.

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin sınıf düzeylerine göre saldırganlık puanlarının betimsel istatistiği Tablo 4.2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.1. Saldırganlıklarının Sınıf Düzeyine Göre Puan Ortalamaları

Sınıf Türü	n	Fiziksel Saldırganlık		Öfke		Düşmanlık		Sözel Saldırganlık		Toplam Saldırganlık	
		$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss
9. Sınıf	77	23.15	6.97	20.31	5.28	24.90	6.48	15.34	4.18	83.70	17.82
10. Sınıf	110	22.25	7.33	19.88	5.71	25.33	5.83	15.70	4.12	83.15	16.49
11. Sınıf	127	24.25	7.17	21.05	5.55	25.77	6.07	17.04	4.22	88.11	18.38
12. Sınıf	43	26.95	7.90	22.84	6.99	25.44	6.42	17.02	4.14	92.25	20.62

Sınıf düzeyine göre yapılan analizlerde, sınıf düzeylerine göre BPSÖ toplam puan ortalaması en yüksek sınıf 12. sınıf ($\bar{X}$ =92.25), en düşük sınıf 10. sınıf ($\bar{X}$ =83.15) olarak belirlenmiştir. Fiziksel saldırganlık alt boyutunda en yüksek puan ortalaması 12. sınıfta öğrenim gören öğrencilerde ($\bar{X}$ =26.95), en düşüğü ise 10. sınıfta öğrenim gören öğrencilerde ($\bar{X}$ =22.25) bulgulanmıştır. Öfke alt boyutunda puan ortalaması en yüksek 12. sınıf ($\bar{X}$ =22.84) iken en düşük puan ortalamasının 10. sınıf ($\bar{X}$ =19.88) öğrencilerinde olduğu görülmüştür. Düşmanlık alt boyutunda en yüksek puan ortalamasına 11. sınıf ($\bar{X}$ =25.77), en düşük puan ortalamasına ise 9. sınıfların ($\bar{X}$ =24.90) sahip olduğu belirlenmiştir. Son olarak ise sözel saldırganlık alt boyutu puan ortalamasında en yüksek puanın 11. sınıf ($\bar{X}$ =17.04), en düşük puan ortalamasının ise 9. sınıflara ($\bar{X}$ =15.34) ait olduğu görülmüştür.

Tablo 4.2.2’de okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sınıflarına göre saldırganlık puanlarının tek yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.2.2. Saldırganlık Puanları Ortalamalarının Sınıflara Göre Karşılaştırılması

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark Tukey
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	749.20	3	249.733			
	Grup İçi	18644.34	353	52.81	4.72	.003*	12>9 12>10
	Toplam	19393.54	356				
Öfke	Gruplar Arası	296.85	3	98.95			
	Grup İçi	11616.45	353	32.91	3.007	.030*	12>10
	Toplam	11913.31	356				
Düşmanlık	Gruplar Arası	37.011	3	12.34			
	Grup İçi	13274.90	353	37.60	.328	.805	
	Toplam	13311.92	356				
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	202.191	3	67.40			
	Grup İçi	6142.10	353	17.40	3.87	.010*	11>9
	Toplam	6344.29	356				
Saldırganlık Toplam Puanı	Gruplar Arası	3539.86	3	1179.89			
	Grup İçi	114207.14	353	323.53	3.64	.013*	12>10
	Toplam	117746.81	356				

(9=9. Sınıf, 10=10. Sınıf, 11=11. Sınıf, 12=12. Sınıf)

Tablo 4.2.2'ye göre yapılan analiz sonucunda sınıf düzeylerine göre düşmanlık alt boyutunu toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken ($F_{(3-353)}=.328$, $p>0.05^*$), fiziksel saldırganlık alt boyutunda ($F_{(3-353)}=4.72$, $p<0.05^*$), öfke alt boyutunda ($F_{(3-353)}=3.007$, $p<0.05^*$), sözel saldırganlık alt boyutunda ($F_{(3-353)}=3.87$, $p<0.05^*$) ve saldırganlık toplam puan ortalamalarında ($F_{(3-353)}=3.64$, $p<0.05^*$) sınıf düzeyine göre saldırganlık karşılaştırılmasında anlamlı farklar ortaya çıkmıştır ($p<0.05$).

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlıklarının sınıf düzeyine göre Tukey Fark Tablosu Tablo 4.2.3'de verilmiştir.

Tablo 4.2.3. Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlıklarının Sınıf Düzeyine Göre Tukey Fark Tablosu

	Sınıf (i)	Sınıf (j)	Ortalama Farkı	Standart Hata	P
Fiziksel Saldırganlık	12. Sınıf	9. Sınıf	3.79764	1.38356	.032*
	12. Sınıf	10. Sınıf	4.70803	1.30708	.002*
Öfke	12. Sınıf	10. Sınıf	2.95539	1.03173	.023*
Sözel Saldırganlık	11. Sınıf	9. Sınıf	1.70171	.60247	.026*
Saldırganlık Toplam	12. Sınıf	10. Sınıf	9.10127	3.23500	.026*

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sınıf düzeylerine göre hangi gruplar arasında anlamlı farklılıkların hangi sınıflar arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tukey HSD çoklu karşılaştırma testine göre; 12. sınıflar ($\bar{X}=26.95$) fiziksel saldırganlık alt boyutunda, 9. sınıf ($\bar{X}=23.15$) ve 10. sınıf öğrencilerine ($\bar{X}=22.25$) göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Öfke alt boyutunda, 12. sınıf ($\bar{X}=22.84$) 10. sınıf öğrencilerine göre ($\bar{X}=19.88$), sözel saldırganlık alt boyutunda, 11. sınıf öğrencileri ($\bar{X}=17.04$) 9. sınıf öğrencilerine göre

($\bar{X}$ =15.34) daha yüksek ortalamaya sahiptir. BPSÖ toplamına bakıldığında ise; 12. sınıf öğrencilerinin ($\bar{X}$ =92.25), 10. sınıf öğrencilerine ($\bar{X}$ =83.15) göre puanları daha yüksektir.

4.3 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?” alt problemine ait bulgular ve tartışmaya aşağıda yer verilmektedir.

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyete göre saldırganlık düzeyleri ve alt boyutlarının t-testi sonuçları Tablo 4.3.1.’de verilmiştir.

Tablo 4.3.1. Saldırganlık Puanları Ortalamalarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	161	22.35	6.63	355	-3.23	.001*
	Erkek	196	24.85	7.78			
Öfke	Kadın	161	21.35	5.64	355	1.80	.073
	Erkek	196	20.25	5.87			
Düşmanlık	Kadın	161	26.37	5.73	355	2.74	.006*
	Erkek	196	24.61	6.32			
Sözel Saldırganlık	Kadın	161	16.79	4.14	355	2.17	.031*
	Erkek	196	15.82	4.24			
Saldırganlık Toplam Puanı	Kadın	161	86.86	16.93	355	.69	.492
	Erkek	196	85.53	19.18			

Yapılan analizler sonucunda cinsiyete göre BPSÖ toplam puan ortalaması ile öfke alt boyutu arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Fakat fiziksel saldırganlık alt boyutunda ($t(355) = -3.23, p < 0.05^*$), düşmanlık alt boyutunda ($t(355) = 2.74, p < 0.05^*$) ve sözel saldırganlık alt boyutunda ($t(355) = 2.17, p < 0.05^*$) elde ettikleri puanların cinsiyete göre dağılımları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Kadın ve erkeklerin saldırganlık ortalama puanları arasındaki farklılığı ortaya çıkarmak amacıyla yapılan t-testi sonuçlarına göre; fiziksel saldırganlık alt boyutunda erkek öğrencilerin ($\bar{X}=24.85$) kadın öğrencilerden ($\bar{X}=22.35$) daha yüksek ortalamaya sahip olduğu bulunmuştur. Düşmanlık alt boyutunda ise kadın öğrencilerin puan ortalamalarının ($\bar{X}=26.37$) erkek öğrencilerden ($\bar{X}=24.61$) daha yüksek olduğu bulunmuştur. Son olarak ise sözel saldırganlık alt boyutunda kadın öğrencilerin ($\bar{X}=16.79$) erkek öğrencilerden ($\bar{X}=15.82$) daha yüksek ortalamaya sahip olduğu bulgulanmıştır.

4.4 Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?” alt problemine ait bulgular ve tartışmaya aşağıda yer verilmektedir.

Tablo 4.4.1’de kardeş sayısına göre saldırganlık düzeylerinin betimsel istatistik sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 4.4.1. Kardeş Sayısına Göre Saldırganlık Düzeyleri Puanlarının Ortalamaları

Kardeş Sayısı	n	Fiziksel Saldırganlık		Öfke		Düşmanlık		Sözel Saldırganlık		Toplam Saldırganlık	
		$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss
Tek Çocuk	36	24.58	7.77	22.00	5.55	25.94	5.61	16.61	4.11	89.14	17.81

Bir

Kardeşi	157	23.52	7.14	20.85	5.96	25.62	6.00	16.24	4.10	86.24	17.60
Olan											

İki

Kardeşi	121	23.86	7.80	20.31	5.73	24.79	6.56	15.71	4.51	84.69	19.38
Olan											

Üç

Kardeşi	32	22.21	7.33	20.21	5.99	25.97	6.00	17.44	3.55	85.84	18.33
Olan											

Dört ve

Üzeri

Kardeşi	11	26.64	3.83	21.54	3.72	25.54	4.84	17.73	4.29	91.45	13.80
Olan											

Analize baktığımızda, fiziksel saldırganlık düzeyi en yüksek puan ortalamasının dört ve üzeri kardeşi olanlarda ($\bar{X}=26.64$), en düşük puan ortalamasının ise üç kardeşi olanlarda ($\bar{X}=22.21$) olduğu görülmüştür. Bunun yanında öfke alt boyutunda en yüksek tek çocuk olan ($\bar{X}=22.00$), en düşük ise üç kardeşi olanlarda ($\bar{X}=20.21$); düşmanlık alt boyutunda en yüksek üç kardeş olan ($\bar{X}=25.97$) iken en düşük iki kardeş olan ($\bar{X}=24.79$); sözel saldırganlık alt boyutunda en yüksek dört ve üzeri kardeş olan ($\bar{X}=17.73$) iken en düşük iki kardeş olan ($\bar{X}=15.71$); saldırganlık toplam puanında ise en yüksek dört ve üzeri kardeş olan ($\bar{X}=91.45$) iken en düşük iki kardeş olanlarda ($\bar{X}=84.69$) bulunmuştur.

Tablo 4.4.2’de ise kardeş sayısına göre saldırganlık düzeyleri ve alt boyut puanlarının tek yönlü varyans analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.4.2. Kardeş Sayısına Göre Saldırganlık Puanları Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	200.99	4	50.25		
	Grup İçi	19192.548	352	54.52	.922	.451
	Toplam	19393.546	356			
Öfke	Gruplar Arası	96.72	4	24.17		
	Grup İçi	11816.59	352	33.57	.720	.579
	Toplam	11913.311	356			
Düşmanlık	Gruplar Arası	73.67	4	18.42		
	Grup İçi	13238.248	352	37.60	.490	.743
	Toplam	13311.916	356			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	107.92	4	26.98		
	Grup İçi	6236.371	352	17.71	1.523	.195
	Toplam	6344.291	356			
Saldırganlık Toplam Puanı	Gruplar Arası	894.692	4	223.67		
	Grup İçi	116852.12	352	331.96	.674	.611
	Toplam	117746.81	356			

Tablo 4.4.2'ye göre BPSÖ puan ortalamalarının kardeş sayılarına göre analizinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulgulanmamıştır $p>0.05$. Fiziksel saldırganlık alt boyutu için $F_{(4-352)}=0.922$, $p>0.05$, öfke alt boyutu için $F_{(4-352)}=0.720$, $p>0.05$, düşmanlık alt boyutu için $F_{(4-352)}=0.490$, $p>0.05$, sözel saldırganlık alt boyutu için $F_{(4-352)}=1.523$, $p>0.05$, ve BPSÖ toplamı için $F_{(4-352)}=0.674$, $p>0.05$ bulgulanmıştır.

4.5 Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri branşlarına göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?” alt problemine ait bulgular ve tartışmaya aşağıda yer verilmektedir.

Tablo 4.5.1’de branşlarına göre saldırganlık düzeyleri ve alt boyutlarının betimsel istatistik sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.5.1. Branşlarına Göre Saldırganlık Düzeyleri Puanlarının Ortalamaları

Branş	n	Fiziksel Saldırganlık		Öfke		Düşmanlık		Sözel Saldırganlık		Toplam Saldırganlık	
		$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss
Voleybol	81	21.85	6.69	21.10	5.62	25.92	5.05	16.92	3.98	85.80	16.71
Basketbol	30	26.20	8.38	21.27	5.82	24.23	5.71	16.43	3.78	88.13	18.69
Futsal	72	22.23	7.52	19.80	5.38	24.22	6.04	14.85	3.91	81.11	17.25
Bocce	22	22.82	6.29	19.18	5.35	26.00	8.24	14.31	5.38	82.31	20.91
Oryantiring	24	23.08	4.82	21.83	5.68	27.00	6.03	15.92	4.17	87.83	16.32
Masa Tenisi	26	26.89	6.81	22.85	5.68	26.85	5.88	17.65	3.54	94.23	15.66
Futbol	23	26.61	10.1	20.04	7.48	23.96	6.59	16.30	4.86	86.91	24.92
Atletizm	27	25.15	6.07	20.30	5.24	26.38	6.59	17.63	4.84	89.44	17.77

Branş analizinin sonuçlarına bakılarak, fiziksel saldırganlık düzeyi en yüksek puan ortalamasının masa tenisi branşında ($\bar{X}$ =26.89), en düşük puan ortalamasının ise voleybol branşında olanlarda ($\bar{X}$ =21.85) olduğu bulgulanmıştır. Bunun yanında öfke alt boyutunda en yüksek branş masa tenisi ($\bar{X}$ =22.85), en düşük branş bocce

($\bar{X}$ =19.18) olduğu görülmüştür. Düşmanlık alt boyutunda en yüksek puan oryantiring branşı ($\bar{X}$ =27.00.) iken en düşük ise futbol branşı ($\bar{X}$ =23.96), sözel saldırganlık alt boyutunda en yüksek branş masa tenisi iken ($\bar{X}$ =17.65) en düşük branş bocce ($\bar{X}$ =14.31), saldırganlık toplam puanında ise en yüksek masa tenisi branşı ($\bar{X}$ =94.23) iken en düşük branş ($\bar{X}$ =81.11) olarak futsal bulunmuştur.

Tablo 4.5.2. Branşlara Göre Saldırganlık Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Fark
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	1157.464	7	165.352			
	Grup İçi	15382.654	297	51.793	3.193	.003*	1>2
	Toplam	16540.118	304				
Öfke	Gruplar Arası	295.482	7	42.212			
	Grup İçi	100008.931	297	33.700	1.253	.274	
	Toplam	10304.413	304				
Düşmanlık	Gruplar Arası	360.114	7	51.445			
	Grup İçi	10792.004	297	36.337	1.416	.198	
	Toplam	11152.118	304				
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	366.299	7	52.329			
	Grup İçi	5223.899	297	17.590	2.975	.005*	2>3
	Toplam	5590.197	304				
	Gruplar Arası	4339.814	7	619.973	1.900	.069	
	Grup İçi	96930.631	297	326.367			

Saldırganlık

Toplam Toplam 101270.4460 304

Puanı

1= Masa Tenisi, 2= Voleybol, 3= Futsal

Tablo 4.5.2'ye göre yapılan analiz sonucunda branş kategorilerine göre öfke alt boyutu ($F_{(7-297)}=1.253$, $p>0.05^*$), düşmanlık alt boyutu ($F_{(7-297)}=1.416$, $p>0.05^*$) ve toplam saldırganlık puanına göre anlamlı bir fark bulunmazken ($F_{(7-297)}=1.900$, $p>0.05^*$), fiziksel saldırganlık alt boyutunda ($F_{(7-297)}=3.193$, $p<0.05^*$) ve sözel saldırganlık alt boyutunda ($F_{(7-297)}=2.975$, $p<0.05^*$) branş türüne göre saldırganlık karşılaştırılmasında anlamlı farklar ortaya çıkmıştır ($p<0.05$).

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin branşlar açısından Tukey Fark Tablosuna aşağıda yer verilmiştir.

Tablo 4.5.3. Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Branş Türüne Göre Tukey Fark Tablosu

	Branş (i)	Branş (j)	Ortalama Farkı	Standart Hata	P
Fiziksel Saldırganlık	Masa Tenisi	Voleybol	5.03276	1.62218	.043*
Sözel Saldırganlık	Voleybol	Futsal	2.07870	.67929	.049*

4.6 Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri okul sporlarında bireysel veya takım sporu türüne göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?” alt problemine ait bulgular ve tartışmaya aşağıda yer verilmektedir.

Tablo 4.6.1’de okul sporlarında bireysel veya takım sporu yapıp yapmama durumuna göre saldırganlık düzeyleri ve alt boyut puanlarının t-testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4.6.1. Okul Sporlarında Bireysel Sporlar Veya Takım Sporlarına Katılma Durumuna Göre Saldırganlık Düzeyleri Puanları Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Okul Sporları	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Bireysel	124	24.18	6.51	355	.864	.388
	Takım	233	23.48	7.80			
Öfke	Bireysel	124	20.81	5.10	355	.159	.874
	Takım	133	20.71	6.14			
Düşmanlık	Bireysel	124	25.83	6.49	355	.963	.336
	Takım	133	25.18	5.91			
Sözel Saldırganlık	Bireysel	124	16.13	4.45	355	-.420	.675
	Takım	133	16.33	4.10			
Saldırganlık Toplam Puanı	Bireysel	124	86.95	17.18	355	.627	.531
	Takım	133	85.69	18.72			

Okul sporlarında bireysel sporlar veya takım sporlarında yer alma durumlarına göre saldırganlık toplam puan ortalamaları ($t_{(355)}=0.627$) ve alt boyutlarında sırasıyla ($t_{(355)}=0.864$, $t_{(355)}=0.159$, $t_{(355)}=0.963$, $t_{(355)}=-0.420$) anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$).

Puan ortalamalarına bakıldığında toplam saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=86.95$), fiziksel saldırganlık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=24.18$), öfke alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=20.81$) ve düşmanlık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=25.83$) bireysel sporlarda mücadele edenler için daha fazla olduğu

bulgulanmıştır. Sözel saldırganlık alt boyutu puan ortalamasının ($\bar{X}=16.33$) ise takım sporları ile uğraşan öğrencilerde daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.7 Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri haftalık yapılan spor saatine göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?” alt problemine ait bulgular ve tartışmaya aşağıda yer verilmektedir.

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin haftalık yapılan spor saatine göre saldırganlık düzeyleri ve alt boyutlarının t-testi sonuçları Tablo 4.7.1.’de verilmiştir.

Tablo 4.7.1. Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Haftalık Spor Yapma Saatlerine Göre Saldırganlık Düzeyleri Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

		Haftalık					
	Spor Saati	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Fiziksel Saldırganlık	1-4 Saat Arası	185	23.52	7.60			
	5 Saatten Fazla	172	23.94	7.15	355	-.540	.589
Öfke	1-4 Saat Arası	185	20.85	6.03			
	5 Saatten Fazla	172	20.63	5.52	355	.359	.720
Düşmanlık	1-4 Saat Arası	185	25.52	6.23	355	.387	.699

	5							
	Saatten	172	25.27	6.00				
	Fazla							
	1-4 Saat							
	Arası	185	16.28	4.16				
Sözel								
Saldırganlık	5				355	.108	.914	
	Saatten	172	16.23	4.29				
	Fazla							
	1-4 Saat							
	Arası	185	86.18	19.21				
Saldırganlık								
Toplam Puanı	5				355	.050	.960	
	Saatten	172	86.10	17.10				
	Fazla							

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin haftalık yapılan spor saatine göre saldırganlık düzeyleri toplam puan ortalamalarında ($t_{(355)}=0.050$) ve alt boyutlarında sırasıyla ($t_{(355)}=-0.540$, $t_{(355)}=0.359$, $t_{(355)}=0.387$, $t_{(355)}=-0.108$) anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($p>0.05$).

Puan ortalamalarına bakıldığında toplam saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=86.18$), öfke alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=20.85$), düşmanlık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=25.52$) ve sözel saldırganlık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=16.28$) bir ve dört saat arası spor yapan öğrenciler için daha yüksek bulunmuştur. Fiziksel saldırganlık alt boyutu puan ortalamasının ($\bar{X}=23.94$) ise beş saat ve üzeri spor yapan öğrencilerde daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.8 Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri öğrencilerin lisanslı spor yapma durumlarına göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?” alt problemine ait bulgular ve tartışmaya aşağıda yer verilmektedir.

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin okul dışında lisanslı spor yapıp yapmama durumuna göre saldırganlık düzeyleri ve alt boyutlarının t-testi sonuçları Tablo 4.8.1.'de verilmiştir.

Tablo 4.8.1. Okul Dışında Lisanslı Spor Yapıp Yapmalarına Göre Saldırganlık Düzeyleri Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Okul Dışında Spor Yapma Durumları		n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Yapıyor	190	23.49	7.65	355	-.622	.534
	Yapmıyor	167	23.98	7.10			
Öfke	Yapıyor	190	20.64	5.67	355	-.368	.713
	Yapmıyor	167	20.87	5.92			
Düşmanlık	Yapıyor	190	25.35	6.16	355	-.184	.854
	Yapmıyor	167	25.47	6.10			
Sözel Saldırganlık	Yapıyor	190	16.21	4.38	355	-.225	.822
	Yapmıyor	167	16.31	4.10			
Saldırganlık Toplam Puanı	Yapıyor	190	85.70	18.15	355	-.484	.629
	Yapmıyor	167	85.63	18.26			

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin okul dışında lisanslı spor yapıp yapmamalarına göre saldırganlık düzeyleri toplam puan ortalamalarında

($t_{(355)}=-0.484$) ve alt boyutlarında sırasıyla ($t_{(355)}=-0.622$, $t_{(355)}=-0.368$, $t_{(355)}=-0.184$, $t_{(355)}=-0.225$) anlamlı bir fark bulgulanmamıştır ($p>0.05$).

Puan ortalamalarına bakıldığında toplam saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=85.70$) okul dışında lisanslı spor yapan öğrencilerde daha yüksek bulunmuştur. Fiziksel saldırganlık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=23.98$), öfke alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=20.87$), düşmanlık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=25.47$) ve sözel saldırganlık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=16.31$) ise okul dışında lisanslı spor yapmayan öğrenciler için daha yüksek bulunmuştur.

4.9 Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri anne ve baba ayrılık durumlarına göre anlamlı farklılık oluşturmakta mıdır?” alt problemine ait bulgular ve tartışmaya aşağıda yer verilmektedir.

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin anne ve baba ayrılık durumlarına göre saldırganlık düzeyleri ve alt boyutlarının t-testi sonuçları Tablo 4.9.1.’de verilmiştir.

Tablo 4.9.1. Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Anne ve Baba Ayrılık Durumlarına Göre Saldırganlık Düzeyleri Puanları Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Anne Baba Durumu	n	$\bar{X}$	ss	sd	t	p
Fiziksel Saldırganlık	Ayrı	38	24.44	8.00	355	.640	.523
	Beraber	319	23.63	7.30			
Öfke	Ayrı	38	21.00	5.39	355	.343	.732
	Beraber	319	20.71	5.84			
Düşmanlık	Ayrı	38	25.34	5.38	355	-.065	.948

	Beraber	319	25.41	6.20			
Sözel	Ayrı	38	15.63	4.54			
Saldırganlık					355	-.967	.334
	Beraber	319	16.33	4.18			
Saldırganlık	Ayrı	38	86.47	19.43			
Toplam Puanı					355	.122	.903
	Beraber	319	86.10	18.10			

Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin anne ve baba ayrılık durumlarına göre saldırganlık düzeyleri toplam puan ortalamalarında ($t_{(355)}=0.122$) ve alt boyutlarında sırasıyla ($t_{(355)}=0.640$, $t_{(355)}=-0.343$, $t_{(355)}=-0.065$, $t_{(355)}=-0.967$) anlamlı bir fark bulgulanmamıştır ($p>0.05$).

Analizde bulgularanan puan ortalamalarına bakıldığında toplam saldırganlık puan ortalaması ($\bar{X}=85.70$), fiziksel saldırganlık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=24.44$) ve öfke alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=21.00$) anne ve babası ayrı olan öğrencilerde daha yüksek bulunmuştur. Düşmanlık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=25.41$) ve sözel saldırganlık alt boyutu puan ortalaması ($\bar{X}=16.33$) ise anne ve babası beraber olan öğrenciler için daha yüksek bulunmuştur.

5. TARTIŞMA

Ülkemizdeki saldırganlık alanında yapılan çalışmalar son yıllarda artış göstermektedir. Kişiler arasında saldırganlığın yönü, yoğunluğu ve en önemlisi davranışa dönüşerek karşıdaki bireylere ne şekilde etki edeceği kişiden kişiye göre değişmektedir. Çocuklar ve gençler arasında giderek artan şiddet olayları ülkeler arasında araştırılarak çözüm bulunması gereken sorunlar haline gelmiştir. Gençler saldırgan davranışlarını kendilerine uygun olan ortamlarda gün yüzüne çıkararak bu duygularını dışa vurmaya çalışmaktadır. Okul sporları ise ortaöğretim öğrencilerinin saldırgan davranışları sergiledikleri ve davranışlarının ne yönde olduğunu bize gösterebilecek faaliyetler arasında yer almaktadır. Öğrenciler kendi performanslarını sergiledikleri, yeteneklerini öne çıkarttıkları bu ortamlarda her

hangi bir engelleme karşısında tepkilerini farklı boyutlarda vermektedirler. İnsanlar, toplumsal normların uygun görmediği hatta yasakladığı saldırgan davranışları spor ile yok edebilmektedir. Bu çalışmada saldırganlığın hangi değişkenler arasında, ne yönde meydana geldiğini alt problemlerimiz aracılığıyla araştırdık ve bulgulandırdık.

Bu araştırmanın ilk alt problemi olan okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin okul türüne göre karşılaştırılmasına ait bulgularda, öfke alt boyutu dışındaki alt boyutlar ve toplam puanda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulgulanmıştır. Bu farkların hangi okulların arasında olduğuna bakıldığında ise; fiziksel saldırganlık alt boyutunda anadolu lisesi öğrencileri fen lisesi öğrencilerine göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Düşmanlık alt boyutunda meslek lisesi öğrencileri fen lisesi öğrencilerine göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Sözel saldırganlık alt boyutunda ise meslek lisesi öğrencileri imam hatip lisesi öğrencilerine göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Son olarak saldırganlık toplam puanında anadolu lisesi öğrencileri fen lisesi öğrencilerine ve meslek lisesi öğrencileri fen lisesi öğrencilerine göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Bu sonuçlardan yola çıkıldığında toplam saldırganlık puanında karşılaşılan istatistiksel farkların fiziksel ve sözel saldırganlık alt boyutlarında benzer olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türlerine göre saldırganlık puanlarının farklılaştığı bulgusuna ulaşan çalışmalar; Pişkin ve Ayaş (2005), Uluişik (2015), Tuzgöl (2000), Şahan (2007), Öztürk (2008)'ün yaptığı çalışmalardır ve bu çalışmayı destekler niteliktedir. Çolakoğlu ve Solak (2014) ise yaptıkları araştırmalarında saldırganlık düzeyi ve okul türü arasında anlamlı bir farklılık bulgulamamışlardır. Bu çalışma ve diğer yapılan araştırmalara bakıldığında, farklı sonuçlar elde edildiği gözlemlenmektedir. Bazı çalışmalarda, okul türleri ile saldırganlık arasında bir ilişki olduğu bulunurken bazı çalışmalarda böyle bir ilişki tespit edilememiştir. Bunun sebepleri ise yapılan çalışmaların zaman dilimleri, sosyal hayatın farklılığı, çalışma gruplarının yer aldığı coğrafi yerlerin farklılığı gibi durumlar olarak değerlendirilebilir.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, elde edilen bulgular benzer değişkenler ile yapılan bazı araştırmaların bulgularıyla da örtüşmektedir. Bu

araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Ağlamaz (2006)'ın araştırmasında meslek lisesinde öğrenim görenlerin saldırganlık puan ortalamalarının, diğer liselerde eğitim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır. Meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık puanlarının yüksek olması onların daha çok uygulama ağırlıklı dersler alması ve bu derslerde bireysel olarak çalışmaları sebebiyle onların saldırganlığı ortaya çıkaran engellemelere karşı iletişim ekliksikliğine bağlı olarak çözümler üretememesinden kaynaklanabilir. Nitel araştırmalarla bu sebeplerin daha iyi bulunabileceğini varsayarak bu sebeplerin bazıları şunlar olabilir. Meslek lisesi öğrencilerinin kendilerini toplumda ifade etme ve kendilerini kabul ettirme çabaları onların kendilerini kabul ettirebileceği ve yeteneklerini gösterebileceği ortamlar bulduklarında ki bu ortamları spor müsabakaları olarak ele alırsak burada gösterdikleri davranışların saldırgan davranışlar olarak karşımıza çıkabileceği düşünülebilir. Diğer taraftan fen lisesi öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamasının düşük olmasının nedenlerini ise; akademik başarılarının yüksek olması, toplumda, ailede ve okulda öğretmenleri tarafından kabul gören bireyler olmaları, karşılaştıkları problemlere rasyonel çözümler üreterek sonuca gitmeleri gibi özelliklerini sıralayabiliriz.

İkinci alt probleme ait bulgularda, okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sınıf türüne göre karşılaştırılmasında düşmanlık alt boyutu dışındaki diğer alt boyutlar ve toplam puanda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu farkların hangi sınıflar arasında gerçekleştiğine baktığımızda ise; fiziksel saldırganlık alt boyutunda 12 sınıflar 9. sınıflara ve 12. sınıflar 10. sınıflara göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Öfke alt boyutunda 12. sınıflar 10. sınıflara göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Sözel saldırganlık alt boyutunda ise 11. sınıflar 9. sınıflara göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Son olarak saldırganlık toplam puanında 12. sınıflar 10. sınıflara göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Bu sonuçlar 12. sınıf öğrencilerinin düşmanlık hariç diğer alt boyut ve toplam saldırganlık puanlarında kendilerinden alt sınıflarda olan öğrencilerden daha yüksek ortalamaya sahip olduklarını göstermektedir.

Bu çalışmada bulunan sonuçlara paralel olarak sınıf türüne göre öğrencilerin saldırganlık puanlarının farklılaştığı bazı çalışmalar vardır. Uluşık (2015)

araştırmasında, ortaöğretim öğrencilerinin düşmanlık alt boyut puanları sınıf düzeyine bağlı olarak anlamlı bir farklılık sergilemezken, fiziksel, sözel saldırganlık ve öfke alt boyutları puanları sınıf düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ortaya koymaktadır. Yine Şahan (2007) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin hangi sınıflar düzeyinde gerçekleştiğinin ve saldırganlık düzeyinin en yüksek ortalamasının son sınıfta okuyan öğrencilere ait olduğu bulgulanmıştır. Bayram (2012) yaptığı bir çalışmada yine 14-18 yaş aralığındaki bireylerin saldırganlık düzeylerinde istatistiksel farklar bulgulanmışlardır.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, elde edilen bulgular benzer değişkenler ile yapılan bazı araştırmaların bulgularıyla da tutarlılık göstermekte ve araştırmanın bu yöndeki bulgularını desteklemektedir. Bilgiç (2020)'in ortaöğretim öğrencileri arasında yaptığı çalışmada fiziksel alt boyutta 12. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini bu çalışmada bulunduğu gibi 9. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek bulgulanmıştır. Bu araştırmada saldırganlık toplam puanlarına bakıldığında sınıf düzeyi arttıkça öğrencilerin saldırganlık toplam puanlarında arttığı görülmüştür. Bunun en temel sebeplerinden biri hormanel değişiklikler olabilir. Öğrencilerin yaşları ilerledikçe karşısına çıkan problemleri çözmek için daha fazla mücadele verebileceği varsayılabilir. Şöyle ki ergenlik döneminin ilk evreleri olan 14'lü yaşlarda öğrenciler sorunlar karşısında umursamazlık, yok sayma gibi tepkilerde bulunabilirlerken yaşları ilerledikçe sorunların ciddiyetinin farkına varıp çözüme gitmeye doğru düşüncelerini değiştirebilirler (Kulaksızoğlu, 2005). 12. sınıfların üniversite sınavlarına hazırlandıklarını düşünerekte bu hazırlanmanın öğrencilerdeki kaygı, stres ve sinir gibi duygularını spor ortamlarında saldırgan davranışlar olarak sergileyebilecekleri düşünülebilir.

Araştırmanın üçüncü alt problemine ait bulgularda, okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin cinsiyetlerine göre karşılaştırılmasında öfke alt boyutu ve saldırganlık toplam puanı hariç diğer alt boyutlarda istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulgulanmıştır. Bu farkların hangi cinsiyetler arasında olduğuna bakıldığında ise; fiziksel saldırganlık alt boyutunda erkekler kızlara göre daha yüksek ortalama puana sahiptirler. Düşmanlık alt boyutunda kızlar erkeklere göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Son olarak ise

sözel saldırganlık alt boyutunda kızlar erkeklere göre daha yüksek ortalamaya sahiptirler. Bu sonuçlar düşmanlık ve sözel saldırganlık alt boyutlarında kız öğrencilerin lehine iken fiziksel saldırganlık alt boyutunda ise erkek öğrencilerin lehine bulgulandığını göstermiştir.

Cinsiyetlerine göre okul sporlarına katılan öğrencilerin saldırganlık puanlarının farklılaştığı bulgusuna ulaşan çalışmalar; Başaran (2008), Bostancı ve arkadaşları (2017), Doğan (2001), Karabulut (2013), Halıcı (2005), Şentürk (2014), Gürsoy (2002), Bayram (2012)'ın yaptığı çalışmalardır ve bu araştırmadaki bulgularan sonuçlarla paralellik göstermektedir. Bilgiç (2020) yılında yaptığı araştırmasında fiziksel saldırganlık ve düşmanlık alt boyutlarında erkekler lehine anlamlı bir fark bulgulanmıştır. Yapılan araştırmaların bulgularına bakıldığında bu çalışmadaki sonuçlarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Yıldız (2009) ve Tutkun ve ark. (2010)'nın çalışmalarında kadın ve erkek bireyler arasında cinsiyete bağlı bir fark bulgulanamamışlardır. Yine Karataş (2005), Karabıyık (2003), Ağlamaz (2006) ise yaptıkları araştırmalarında saldırganlık düzeyi ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulgulanamamışlardır. Bu çalışma ve diğer yapılan araştırmalara bakıldığında, farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir.

Bu çalışmada fiziksel alt boyutta erkeklerin puan ortalamasının kadınlardan yüksek olmasının sebebi çeşitli nedenlerle ilişkilendirilebilir. Toplumumuz ata erkil bir kültüre sahip olduğu için erkekler öğrenmelerini sosyal öğrenme yoluyla etrafında bulunan diğer erkekleri model olarak alırlar. Bu model almanın sonucunda yapılan davranışların toplumda diğer bireyler tarafından pekiştirilmesiyle saldırgan tutumlar sergileyebilirler. Erkeklerin çocukluk dönemlerinde oynadıkları oyuncakların (kılıç, silah, sopa) toplum tarafından takdir edilmesi onların saldırgan davranışlarını pekiştirmelerine yol açmış olabilir. Bunlara ek olarak, erkeklerin fiziki açıdan kadınlara göre daha güçlü olmaları ve bu güçlerini başkalarına karşı üstünlük kurmak amacıyla kullanmaları erkeklerin saldırganlık düzeylerinin kadınlardan daha yüksek olmasının sebepleri arasında yer alabilir. Geleneksel olarak ülkemizde erkeklerin yaptıkları saldırganlık davranışları görmezden gelinirken, kadınların saldırgan davranışları ayıplanmıştır. Bunun sonucu olarak ise kadınların saldırgan davranışlarını daha çok düşmanlık ve öfke olarak gösterdikleri ortaya koyulabilir. Kadınların erkeklere göre daha sosyal olmaları ve fikirlerini, haklarını sözel iletişim yoluyla daha iyi savunduklarını varsaydığımızda da

kadınlarda sözel saldırganlığın daha yüksek çıkmasının sebebi olduğunu söylenebilir.

Dördüncü alt probleme ait bulgulara, okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin kardeş sayısına göre karşılaştırılmasında anlamlı bir fark bulgulanamamıştır. Anlamlı farklılık olmamasına rağmen dört ve üzerinde kardeşi olanların fiziksel ve sözel saldırganlık, saldırganlık toplam puanında en yüksek puanı aldıkları görülmüştür. Bu farklılıklar kardeş sayısının artmasıyla evde doğal bir rekabet ortamının oluşması ve kardeşler arasında kabul görme, itaat edilme ve saygı duyulma gibi beklentilerin oluşmasından kaynaklanabilir. Öfke alt boyutunda ise en yüksek puan tek çocuk olanlarda bulunmuştur. Tek çocuk olma durumunda, çocuklar hem ailenin dikkatine hem de tüm mevcut kaynaklara bireysel olarak erişebilirler. Bu koşul, çocukların bencil eğilimler geliştirmelerine ve arkadaşlarıyla paylaşım konusunda zorluklar yaşamalarına yol açabilir (Yaşankul, 2007). Bu bulgulardan sonuçla kardeş sayısının okul sporlarına katılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerine etkisinin olmadığı yönündedir.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, Karataş (2002), Kılıçaslan (2009), Sökmen (2018), Erşan ve ark. (2009), Topuz (2008), Pekince (2012), Zengin (2008) ve Aytekin (2015) yapmış oldukları çalışmalarında kardeş sayısı değişkeninde öğrencilerin saldırganlık davranışlarındaki farklılıklar üzerine herhangi bir etkisi olmadığı sonucuna varmışlardır.

Araştırmanın beşinci alt problemine ait bulgulara baktığımızda, okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin branşlara göre karşılaştırılmasında ise fiziksel ve sözel saldırganlık alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklar ortaya çıkmıştır. Bu farkların hangi branşlar arasında olduğuna bakıldığında ise; fiziksel saldırganlık alt boyutunda masa tenisi voleybola göre daha yüksek ortalamaya sahipken sözel saldırganlık alt boyutunda voleybol branşı futsal branşına göre daha yüksek ortalamaya sahiptir. Öfke, düşmanlık alt boyutu ve toplam saldırganlık puanına göre ise anlamlı bir fark bulgulanamamıştır.

Literatür taraması yapıldığında saldırganlığın araştırıldığı çalışmalarda branş değişkeninin çok fazla kullanılmadığı göze çarpmaktadır. Yapılan çalışmalara

baktığımızda ise; Özdemir ve Abakay (2017)'ın yaptıkları çalışmalarında kadın voleybolcuların futbolculardan daha saldırgan olduklarını yine Yalçın (2009) yaptığı çalışmada spor branşları açısından saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğunu bulgulamışlardır. Kırkbir (2014), Atar (2019) ve Çiloğlu (2019), yapmış oldukları çalışmalarında, sporcuların branşları ile genel saldırganlık düzeylerine ilişkin anlamlı bir fark bulgulayamamışlardır.

Bu çalışmada fiziksel saldırganlık alt boyutunda bulduğumuz masa tenisi ve voleybol branşlarında masa tenisini lehine olan bulguyu tartıştığımızda bu durum farklı sebeplerle açıklanabilir. Masa tenisini bireysel bir branş olarak ele aldığımızda yapılan antrenmanlardan çıkılan maçlara kadar genel anlamda bireysellik ön plandadır. Bu durum masa tenisi sporcularında iletişimin, sosyal ilişkilerin azalması gibi olumsuz durumlar yaratabileceği düşünüldüğünde takım sporu olan ve paydaşlarla bir arada olunan voleybol sporcularına göre daha saldırgan tutum içinde olabilirler. Sözel saldırganlık boyutuna baktığımızda ise bu sefer voleybol branşının futsal branşından sözel saldırganlık puanı olarak yüksek olduğu görülmektedir. Burada bulunan fark cinsiyet değişkeninde kadın sporcuların sözel saldırganlıkta erkek sporculardan yüksek puan almasıyla ilişkilendirilebilir. Bu çalışmada ve genelde voleybol sporcuları kadınlardan futsal sporcuları ise erkeklerden oluştuğu için saldırganlığı başkalarını sözel yol ile incitme olarak nitelendirilen sözel saldırganlık voleybol branşında yüksek çıkmış olabilir.

Araştırmanın altıncı alt problemine ait bulgulara bakıldığında ise okul sporlarına katılan lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin spor türüne göre karşılaştırılmasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bireysel veya takım sporu olarak herhangi bir anlamlı farklılık olmamasına rağmen öğrencilerin puanlarına bakıldığında sadece sözel saldırganlıkta alınan puanın takım sporlarına katılan öğrenciler lehine olduğu anlaşılırken, fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık alt boyutu ve toplam saldırganlık puanlarında bireysel sporlarda mücadele edenlerin daha yüksek puanlarda olduğu görülmektedir. Bireysel sporcuların kendilerini daha çok dinlediğini ve içsel dünyalarında daha çok kaldıkları düşünüldüğünde bireysel sporcuların saldırgan tutumlarını içlerinde daha çok büyüttüğü söylenebilir. Bireysel sporcularda rakiple birebir mücadele edilmesi ve rakiple herhangi bir temas olmaması sporcuda saldırganlığını arttırma eğilimi

gösterirken, takım sporlarında caydırıcı cezaların olması, oyuncuların bireysel olarak oyundan saf dışı kalabilme ihtimalleri onları saldırganlıktan uzaklaştırabilir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda; Okyaz (2017)'in yaptığı çalışmada takım sporu yapan sporcuların sözel saldırganlık puanlarının diğer branşlarla karşılaştırılmasında daha yüksek olduğunu bulgulamıştır. Dalbudak ve ark. (2016), Erşan (2009), Derwent (2007) ise bireysel spor yapan sporcular ile takım sporu yapan sporcular arasında fark olmadığı sonucunu elde etmişlerdir. Yapılan çalışmalardaki bulgular bu çalışmadan elden edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Diğer taraftan; Uluişik ve ark. (2015), (Karayılmaz, 2006), Yurttaş (2016), Güner (2006) ve Gökçiçek (2015)'in yaptıkları çalışmalarında bireysel veya takım sporuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit etmişlerdir.

Yedinci alt problem olan okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin haftalık yapmış oldukları spor saatlerine göre bu çalışmada istatistiksel olarak anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Puan ortalamalarına bakıldığında öfke, düşmanlık, sözel saldırganlık alt boyutu puan ortalaması ve toplam saldırganlık puan ortalaması 1-4 saat arası spor yapan öğrenciler için daha yüksek bulunmuştur. Fiziksel saldırganlık alt boyutu puan ortalaması ise 5 saat ve üzerinde spor yapan öğrencilerde daha yüksek olduğu görülmektedir. Bilgiç (2020) haftada en az bir gün ya da daha fazla spor yapan kişilerin hafta boyunca hiç spor yapmayan kişilere göre fiziksel saldırganlık alt boyutundan aldıkları puanı anlamlı düzeyde yüksek bulgulamıştır.

Araştırmanın sekizinci alt problemine ait olan bulgularda, okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin okul sporları dışında lisanslı olarak spor yapma durumlarına göre karşılaştırılmasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulgulanamamıştır. Puan ortalamaları dikkate alındığında toplam saldırganlık puan ortalamasına göre okul dışında lisanslı spor yapan öğrenciler yapmayan öğrencilere göre daha saldırgan bulunmuştur. Fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve sözel saldırganlık alt boyutu puan ortalamalarına bakıldığında ise okul dışında lisanslı spor yapmayan öğrenciler için daha yüksektir.

Salar ve ark. (2012), Bilir (2014), Kırımoğlu ve ark. (2008), Esentürk (2014) yaptıkları çalışmalarında öğrencilerin lisanslı ve lisanssız sporcu olma durumuna göre anlamlı bir fark bulgulanamamışlardır. Diğer çalışmalarda bulgulan sonuçlar

bu çalışmada bulunan sonucu desteklemektedir. Bayram (2012) tarafından yapılan çalışmada, okul takımı haricinde lisansı olan öğrencilerin saldırganlık puanlarının, okul takımı haricinde lisansı bulunmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bir diğer çalışmada ise Shokoufeh (2014) spor yapan bireylerin spor yapmayan bireylere kıyasla daha düşük saldırganlık özellikleri sergilediğine dair bulgulara ulaşmıştır.

Dokuzuncu alt problemde anne baba medeni durumunun öğrencilerin saldırganlık düzeylerine etkilerine bakıldığında herhangi bir istatistiksel anlamda fark ortaya çıkmamıştır. Fark olmamasına rağmen puan ortalamalarına bakıldığında toplam saldırganlık puan ortalaması, fiziksel saldırganlık puan ortalaması ve öfke alt boyutu puan ortalaması anne ve babası ayrı olan öğrencilerde daha yüksek bulunurken, düşmanlık ve sözel saldırganlık alt boyutu puan ortalaması ise anne ve babası beraber olan öğrenciler için daha yüksek bulunmuştur.

Literatür araştırıldığında ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerine aile yapılarının etkileri üzerinde durulmadığı görülmüştür. Gümüş (2000) yaptığı araştırmasında ailelerinin dağılımı sonucunda öğrencilerin daha saldırgan olduğunu bulmuştur. Aileyi insanların yaşamı boyunca bireylerin üzerinde etkisini hissettiren bir yapı olarak düşündüğümüzde daha çok araştırılması gereken bi konu olarak ele alınabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuçlar

1. Öğrencilerin genel saldırganlık düzeyi ortalama üzerindedir.
2. Okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin okul türüne göre saldırganlık düzeyleri incelendiğinde; fiziksel alt boyutta ve toplam saldırganlık puanında anadolu lisesi lehine, düşmanlık, sözel saldırganlık alt boyutu ve toplam saldırganlık puanında meslek lisesi lehine istatistiksel olarak anlamlı fark bulgulanmıştır ($p<0.05$).
3. Sınıf türüne göre saldırganlık düzeylerine bakıldığında; fiziksel saldırganlık ve öfke alt boyutları ile toplam saldırganlık puanında 12. sınıf lehine, sözel

saldırganlık alt boyutu puanında 11. sınıf lehine istatistiksel olarak anlamlı fark görülmüştür ($p<0.05$).

4. Cinsiyetlerine göre saldırganlık düzeylerine bakıldığında; fiziksel saldırganlık alt boyutu puanında erkeklerin lehine, düşmanlık ve sözel saldırganlık alt boyutu puanında kızlar lehine istatistiksel olarak anlamlı fark görülmüştür ($p<0.05$).
5. Öğrencilerin kardeş sayısına göre saldırganlık düzeyleri puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark ortaya çıkmamıştır ($p>0.05$).
6. Öğrencilerin okul sporlarına katıldıkları branşlara göre fiziksel saldırganlık alt boyutu puanında masa tenisi lehine, sözel saldırganlık alt boyutu puanına göre ise voleybol lehine istatistiksel olarak anlamlı fark ortaya çıkmıştır ($p<0.05$).
7. Öğrencilerin spor türüne göre saldırganlık düzeyleri puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark ortaya çıkmamıştır ($p>0.05$).
8. Öğrencilerin haftalık yaptıkları spor saatine göre saldırganlık düzeylerinde anlamlı fark ortaya çıkmamıştır ($p>0.05$).
9. Öğrencilerin okul sporları dışında lisanslı olarak spor yapma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı fark bulgulanmamıştır ($p>0.05$).
10. Öğrencilerin anne ve baba medeni durumuna göre saldırganlık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı fark ortaya çıkmamıştır ($p>0.05$).

6.2 Öneriler

Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgular sonucundaki öneriler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

6.2.1. Araştırma Sonuçları İçin Öneriler

1. Öğretmenlere, antrenörlere, ailelere ve çocuklara saldırganlığın azaltılması üzerine eğitimler verilerek farkındalık yaratılabilir.
2. Okul sporları ile beraber öğrencilerin sanatsal ve kültürel faaliyetlere katılımı artırılarak rekreatif çalışmalara yönlendirilebilir.

6.2.2. Yapılacak Yeni Araştırmalar İçin Öneriler

1. Benzer araştırmalar kuramsal altyapıları araştırılarak farklı değişkenler ile incelenebilir.

2. Araştırma daha büyük örneklem gruplarıyla yapılarak araştırma sonuçları genellenebilir.
3. Araştırma nitel araştırma verileri ile desteklenerek derinlemesine çalışılabilir.

7. KAYNAKLAR

Bu tez çalışmasında APA 7th Edition atıf sistemi kullanılmıştır.

- Ağlamaz, T. (2006). Lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne- babanın öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun
- Akoğuz, N. (2013). Bireysel ve Takım Sporlarında Üniversiteler Arası Yarışmalara Katılan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri. Y. Taşmektepligil (ed.). Uluslararası Sporda Şiddetin Temelleri ve Önlenmesi Yönündeki Stratejiler Sempozyumu. (s. 181-187). Samsun
- Aksoyak, M. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı Yaşam Tatmini ve Saldırganlık Düzeyi Farklılıkları ve İlişkileri; Erciyes Üniversitesi Besyo Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Kayseri.
- ASLIVAR, Ö. (2023). “Elit 18-24 oryantiring sporcularının saldirganlik tutumlari ve sportmenlik davranış düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Ankara il örneği)” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J., Hoeksema, S.N. (2002). Psikolojiye giriş. (Y. Alogan, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- AY, M. (2021). “Bireysel Spor Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeyleri İle Benlik Saygısı Düzeylerinin Bazı Değişkenler Altında İncelenmesi”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Ayas, T., Pişkin, M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi, İlköğretim Online, 10 (2), 550-568.
- Aydemir, İ. (2014). Spor Genel Müdürlüğünün Yürüttüğü Okul Sporları Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi Bolu Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aytekin, E. (2015). “Ortaokul Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Ebeveyn Kabul Red Algisi Ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi”, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Balcioğlu, Y., Yildirim, E., Balcioğlu, İ. (2016). “Spor Bilimleri Alanında Öfke Duygusu Ve Saldırganlığın Farklı Açılardan Değerlendirilmesi”, İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, cilt 6, sayı 1, ss. 1-9.
- Başaran, C. (2008). Çeşitli tür liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. (Yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Başığmez, A. C. ve Özerk, H. (2021). İnsanın saldırgan ve şiddet içeren davranışlarını psikoterapi kuramlarının ele alış biçimlerinin değerlendirilmesi. OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 18(44), 8475-8499. DOI:10.26466/opus.942149.
- Bayram, Y. (2012). Spor Yapan ve Yapmayan 14-18 Yaş Grubu Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Beşkat, M., (2016). Futbol Seyircilerinin Empatik Eğilimleri ile Sporda Saldırganlık ve Şiddet Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Şanlıurfa İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.

- Björqvist, K., Österman, K. ve Lagerspetz, M.J. (1994), Sex Differences in Covert Aggression Among Adults, *Aggressive Behavior*, 20, 27-33.
- Bilir, P. 2014. Analysis of the Attitudes of Students at the School of Physical Education and Sports Towards Violence, *Niğde University Journal of Physical Education and Sport Sciences*. 8 (1): 73-82.
- Bilgiç, H. (2020). Mardin İli Lise Öğrencilerinin Spor Yapma Durumları ve Bazı Demografik Özelliklerine Göre Saldırganlık ve Sosyalleşme Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak Üniversitesi
- Bilgin Ülken, F. (2011). Televizyon izlemede anne-baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 195–216.
- Bostancı, Ö., Oda, B., Şebin, K., Erail, S., (2017), 11–13 yaş öğrencilerin spor yapma durumlarına göre iyimserlik ile saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi Cilt: 19, Sayı:4*
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara, Pegem Akademi, 21;23.
- Çakır, H.İ. (2014) Liseler Arası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Rize İli Örneği) Yüksek Lisans Tezi Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya
- Çelik, H., (2006). “Üniversite Birinci Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Tepkileri Bağlanma Tarzları Ve Kişiler Arası Şemalarının İncelenmesi” Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Çelik, H. ve Otrar M. (2009). Saldırganlık Envanterinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29(29), 101-120.
- Çetinkaya, H. (1991). Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Çingı, H. (1994). Örneklem kuramı (ikinci baskı). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Çobanoğlu G.B. (2006) Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Çobanoğlu Ş (2005). Mobbing, İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri. Timaş Yayınları. İstanbul.
- Coulomb-Cabagno, G. & Rasclé, O. (2006). Team sports players’ observed aggression as a function of gender, competitive level and sport type. *Journal of Applied Social Psychology*, 36, 1980-2000.
- Cratty, B.J. (1973) *Psychology in Contemporary Sport*. New Jersey: Prentice Hall
- Crick, N. R. and Grotpeter, J.K. (1995). Relational aggression, gender, and socialpsychological adjustment. *Child Development*, 66, 710-722.
- Dalbudak, İ., Ramazanoğlu, F., Beyleroğlu, M., Gökyürek, B., & Okan, İ. (2016). Spor Bilimleri Fakültesindeki Performans Sporcusu ve Spor Yapmayan Meslek Yüksekokulundaki Öğrencilerin Duygusal Zeka ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi Isparta Örneği. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 51-66.
- Deptula, D.R ve Cohen, R. (2004). Aggressive, rejected, and delinquent children and adolescents: a comparison of their friendships. *Aggression And Violent Behavior*, 9, 75–104.

- DERVENT, F. (2007). “Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılma İlişkisi”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dervent, F., Arslanoglu, E., Senel, O. (2010). Agressivity Level of The High School Students and Relation With Heirp Articipationto Sport Activities (Sample of Istanbul) International Journal of Human Sciences 7:521-33.
- Dever, A., Bulut, E. (n.d.). Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması: Ordu Üniversitesi Örneği. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 45–56.
- DİLEKME, M. (2018). Çocuk ve Ergenlerde Ruhsal Bozukluklar. Gelişim Psikolojisi. Erzurum, Atatürk Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları
- Doğan, B. ve Morali, S. (1996). Futbolda seyirci taşkınlıkları ve bunun altında yatan psiko-sosyal nedenler. *Futbol Bilim ve Teknolojileri Dergisi*, 2(4),19-24.
- Doğan, S. (2001). “Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylere Mensup Ergenlik Çağındaki Kız ve Erkeklerin Saldırgan Davranışlarıyla Ana- Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli
- Efili, E., (2006). Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Doktora tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- ERDEN, N. K. (2007). “Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretmenlik Bölümleri Birinci Öğretim Son Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Türleri”, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- Eripek, S. (1993). Spor Psikolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erkut, T. (2010) Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1:120-121.
- Eroğlu, S. (2009). Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Erşan, EE., Doğan, O., Doğan, S., (2009) Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyodemografik açıdan değerlendirilmesi, *Cumhuriyet Tıp Dergisi*; 31: 231–238.
- Esentürk O. (2014) Lise düzeyinde öğrenim gören ve okullar arası spor müsabakalarına katılan sporcu öğrencilerin güdülenme ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Ferron, C., Narring, F., Cauderay, M., Michaud, P.A. (1999). Sport Activity İn Adolescence. *Health Education Reserch jornal*, 14:225–33.
- Giles, J. Heyman, GD., (2005). “Young Children’s Beliefs About the Relationship Between Gender and Aggressive Behavior” *Child Development*. January/February. Vol: 76. No: 1., s.107 – 121.
- Gökçek S. (2015). Ortaöğretim kurumlarında spor yapan ve yapmayan öğrencilerin saldırganlık tutumlarının araştırılması (samsun ili örneği). Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Kütahya,
- Gültekin, F. (2011). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Öfke Ve Saldırganlık Düzeylerinin Azaltılması. *Journal of Education*), 41, 180–191.

- Gümüş, T. (2000). Kendini kabul düzeyleri farklı lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre saldırganlık düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güner, B. Ç., (2006). Takım Sporları ve Bireysel Spor Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Gürsoy, F., (2002). “Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi”. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi. Haziran-Aralık. Sayı: 6. Cilt: 7. s.7-15.
- Halıcı P. (2005). “Yatılı ilköğretim Bölge Okullarına Devan Eden ve Ailesiyle Birlikte Yaşayan 12-14 Yaş grubu Çocuklarının Saldırganlık Eğilimleri ile Benlik Kavramlarının İncelenmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversite, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Heper, E., Koca, C., Ertan, H., Kale, M., Terek, S., Karabudak, E., Ertan, H. (2012). Spor Bilimleri ile İlgili Kavramlar ve Sporun Tarihsel Gelişimi. H. Ertan (Ed.), Spor Bilimlerine Giriş (1. Baskı, ss. 11–12). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- I.S.F., (2018). <http://www.schoolsportfoundation.org/what-we-do>
- İkizler, H., Can., Karagözoğlu, Cengiz. (1997) Sporda Başarının Psikolojisi, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Kabak, F. (2009). Ergenlerde spora katılımın saldırgan davranışlar üzerine etkilerinin incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Karabıyık, Ç., (2003). “Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenler” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Karabulut, E. O., (2013). “16 Yaş Altı Çim Hokeyi Sporcularının Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” Ankara Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Dergisi, 11(2), 139-147
- Karahan, T. F., Özcan, K., Ağlamaz, T. (2009). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne babanın birliktelik durumu, öz üvey oluşu ve yaşamda öncelikli en önemli değer algısı açısından incelenmesi. Eğitim Fakültesi Dergisi, 22 (1), 211-229.
- Karakaya, M., A. (2002). Takım Spor Yapan Sporcularla Bireysel Spor Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması (N.Ü. Aksaray BESYO Örneği). Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Karasar, N., (2005). Bilimsel araştırma yöntemi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s.67
- Karataş, Z. B. (2005). Anne baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Çağdaş Eğitim Dergisi. 317, 30-39.
- Karayılmaz, A., (2006). Amatör Küme Futbolcularını Saldırganlığa İten Psiko-Sosyal Nedenler (Zonguldak Süper Amatör Lig Örneği). Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Kaya, N. Ç., (2006). Taşimali Eğitim Programındaki İlköğretim Öğrencilerinin Durumları: Silopi Köyleri Örneğinde Bir Sosyal Değerlendirme. Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 46(2), 105–116.
- Kerr, J. H., (2008). A critique of the development of the competitive aggressiveness and anger scale. Psychology of Sport and Exercise, 9, 721-728.
- Kiper, İ., (1984). Saldırganlık Türlerinin Çeşitleri Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

- Kılıçarslan, S., (2009). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kırımoğlu, H. (2007). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin madde kullanımı ve bağımlılığını önlemede, okul yöneticisi, beden eğitimi ve rehber öğretmenlerin bilgi, görüş ve önerileri (Ankara il örneği). Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kırımoğlu, H. Parlak, N., Dereceli, Ç. ve Kepoğlu, A. (2008) Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Spora Katılım Düzeylerine Göre İncelenmesi, Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 2 (2) 147-154 Niğde.
- Kırkbir, F., (2014). Karadeniz Teknik Üniversitesinde Okuyan ve Üniversiteler Arası Müsabakalarda Yarışan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi.
- Kocatürk, R. (1982). Saldırganlık Güdüsünün Spor ve Eğitim Alanında Meslek Seçimine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Köknel, Ö. (1982). Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köknel, Ö. (1996). Bireysel ve toplumsal şiddet. İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi.
- Koruç, Z., Bayar, P. ve Arslan, F. (2004). Türkiye’de futbol fanatikleri: sosyal kimlik ve şiddet. Ankara: Bilimsel Araştırma Yarışması, Spor Toto ve TÜRFAD (Türkiye Futbol Adamları Derneği) Ortak Yayını.
- Kula, E. (2008). Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri ve saldırganlık durumları. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kumru Sarıca, A. (2008). Sosyal beceri programının ergenlerin saldırganlık düzeyine etkisi. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Kurtyılmaz, Y. (2005). Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları, iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler (Anadolu üniversitesi ve Osmangazi üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1973). Millî Eğitim Temel Kanunu, Madde 1739.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, Madde 6(1).
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Millî Eğitim Bakanlığı Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı, 4
- Obuz, F. (2015) İşitme Engelli Ergenlerde Engelleriyle İlgili Dini Atıfları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hitit Üniversitesi, Çorum, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Oda, B. (2014). 11-13 Yaş Grubundaki Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin İyimserlik İle Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- I.S.F., (2018). <http://www.schoolsportfoundation.org/what-we-do>
- Okyaz, B. (2017). 18-24 Yaş Arası Taekwondo ve Yüzme Sporü İle Uğraşan Gençlerin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Kahramanmaraş.

- Orpinas, P., Murray, N., Kelder, S. (1999). Parental influences on students' aggressive behaviors and weapon carrying. *Health Education & Behavior*, 26 (6), 774-787.
- ÖNEL, S. (2021). "Ortaöğretim Öğrencilerinin Sportmenlik Davranışları İle Saldırganlık Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sağlık Bilimleri Enstitüsü, T.C. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Özbesler, C., Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34(154), 17–25.
- Özdevecioğlu, M., Yalçın, Y. (2010). Spor Tatmininin Sporcuların Stres Ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. *Nigde University Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 4(1).
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60- 72 Aylık Çocukların Problem Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 493-517.
- Özdemir, N., Abakay, U. (2017). "Kadın Voleybol ve Futbolcularda İletişim Becerileri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 2(1):41-52.
- Özerkan, K.N. (2004). Spor Psikolojisine Giriş. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım
- Özkatarıkaya, E. (2010). 18-25 Yaş Arası İşitme Engelli Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Özmaden, M., Yıldırım, İ. (2003) Futbola İlişkin Dışsal Etkenlerin Seyirci Saldırganlığı Üzerindeki Etki Düzeylerinin Araştırılması, Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi (10-11 Ekim), Bildiriler Kitabı, Ankara
- Özmen, Ö. (1999). Çağdaş Sporda Eğitim Üçgeni, Ankara, Bağırhan Yayınevi, 2. Baskı.
- Öztürk, N. (2008). Ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Pekince, H. (2012) Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri İle Sosyal Aktivitelere Katılımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İnönü Üniversitesi, Malatya
- Pekgırgin I. İnsanlar-neden-saldırganlasir. <http://www.yenimarmaragazetesi.com/insanlar-neden-saldırganlasir--247596>.
- Pulur, A. (2001). Sporda şiddet ve saldırganlık. *Türkiye Üniversite Sporları Dergisi*, 1, 18
- Russell, G.W. (2003). Sport riots social psychological review canada foundations of sport champaign. IL Human Kinetics Publishers, Canada.
- Salar, B., Hekim, M., Tokgöz, M., (2012). 15-18 Yaş Grubu Takım ve Ferdi Spor Yapan Bireylerin Duygusal Durumlarının Karşılaştırılması. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(6), 123-135
- Scharf, SC. (2000). Gender differences in adolescent aggression: an analysis of instrumentality vs. expressiveness, Unpublished Doctoral Thesis Michigan University Department of Clinical Psychology, Michigan.
- Shokoufeh, S. (2014). Erzurum'da Farklı Branşlarla İlgilenen Sporcular ile Spor Yapmayan Sedanterlerin Kişilik ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- Solak N. (2011). Spor Yapan Ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi-Çorum İli Örneği-, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)
- Sökmen, A. S. (2018). Üsküdar Üniversitesi Öğrencilerinde Saldırganlık Ve Akademik Öz-Yeterlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi
- ŞAHİN, H. (2003). Sporda Şiddet ve Saldırganlık, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Şahin, M., Taşmektepligil, M.Y., İmamoğlu, O., Bostancı, Ö., Kabadayı, M., (2013). Lise Öğrencilerinin Okul Sonrası Gözetimsiz Zamanlarının Şiddet ve Ders Dışı Sportif Faaliyetlerle İlişkisi. M.Y. Taşmektepligil (Ed.). Uluslararası Sporda Şiddetin Temelleri Ve Önlenmesi Yönündeki Stratejiler Sempozyumu. (S.331-339). Samsun
- Şahan, M., (2007). Lise öğrencilerinde saldırganlığı yordayan bazı değişkenlerin incelenmesi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- T.B.M.M. (2005) Türk Sporunda Şiddet, Şike, Rüşvet ve Haksız Rekabet İddialarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/63, 113, 138, 179, 228) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu.
- Tiryaki, S. (1996). Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Mersin, Mersin Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Tiryaki, Ş. (2000). Spor Psikolojisi, Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Topuz, R. (2008) Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Tucker, L. W. And Parks, J. B. (2001). Effects of gender and sport type on intercollegiate athletes perceptions of the legitimacy of aggressive behaviors in sport. Sociology of Sport Journal, 18 (4), 403-413.
- Tutkun, E., Güner, BÇ., Ağaoğlu, SA. (2006). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. 9. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı, Muğla, Nobel Yayın Dağıtım,1068-1071.
- Yıldız, S. (2009). Spor Yapan ve Spor Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.Yüksek Lisans Tezi, Konya. Selçuk Üniversitesi.
- Tuzgöl, M. (2000). Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2(14): 39- 48.
- Ünsal, A. (1996). Genişletilmiş bir şiddet tipolojisi, Cogito.
- Uluişik, V. (2015). Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Stres ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi: Burdur İli Örneği. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Ustabaş, S. (2011). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık ve Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Yalçın, Y. (2009). Spor Tatmininin Sporcuların Stres ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi: Antrenör Cinsiyetinin Rolünü Belirlemeye Yönelik Antalya İlinde Bir Uygulama. Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Yalçın, R.Ü. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık ve Mutluluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- Yamak, B., İmamoğlu, O., Eliöz, M., Çebi, M., İslamoğlu, İ. (2019). Spor Lisesi ve Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 316-332. <https://doi.org/10.26466/opus.592641>
- Yanık, M. (2017). Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi öğretmenlik mesleğine ait tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25 (3), 927-940.
- Yönet, E., Çalık, F., Yaşartürk, F., Çimen, K. (2016). Lise Öğrencilerinin Rekreatif Etkinliklere Katılımları ile Saldırganlık-Şiddet Eğilimlerinin İncelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 4(1), 368-368. <https://doi.org/10.14486/intjcs563>
- Yaşankul, N. (2007). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri ile eğitim algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- YETİM, A. A. (2011). Sosyoloji ve Spor. Ankara, Berikan Yayıncılık.
- Yurttaş, H. (2016). Spor Yapan ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim, Erzurum.
- Zengin, H. (2008). Endüstri Meslek Liselerinde Eğitim Gören Öğrencilerin Öğrenme Stilleri, Sınav Kaygısı Ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişki (Kocaeli İli Gebze İlçesi Örneği) Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

8. EKLER

1. EK Buss Perry Saldırganlık Ölçeği

Sevgili Öğrenci;

Bu araştırmanın amacı, okul sporlarına katılan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından belirlenmesidir. Araştırmamızın doğru sonuçlara ulaşması için, her bir ifadeyi içtenlikle okuyarak, toplamda 5-10 dakikayı geçmeyecek şekilde sorularımıza cevap vermeniz büyük önem taşımaktadır. Katılımcıların verdiği yanıtlar tamamen gizli tutulacak olup, bu anket tamamen bilimsel amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Yardımınız için şimdiden teşekkürlerimizi sunarız.

Okan CEVİZLİ

Doç. Dr. Gülsen ÖZCAN

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Okulunuz :
Sınıfınız : 9 () 10 () 11 () 12 ()
Cinsiyetiniz : Kız () Erkek ()
Kendiniz Dahil Kaç Kardeşsiniz :
Okul Sporlarına Katıldığınız Branş :
Yaptığınız Spor Türü : Bireysel () Takım ()

Haftada Kaç Saat Spor : 1-4 Saat Arası () 5 Saatten Fazla ()

Yapıyorsunuz?

Okul Sporları Dışında Lisanslı Spor : Evet ()

Hayır ()

Yapıyor musunuz?

Anne ve Baba Ayrı mı? : Evet ()

Hayır ()

Aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak, bu madde sizin için her zaman doğru ise “Tamamen Katılıyorum” , genelde doğru ise “Katılıyorum” , emin değilseniz “Kararsızım” , genelde doğru değilse “Katılmıyorum” , hiçbir zaman doğru değilse “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde işaretleme yapmanız rica olunur.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler.					
2. Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim.					
3. Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “acaba benden ne istiyor” diye düşünürüm.					
4. Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim.					
5. Öfkeden deliye döndüğümde bir şeyler kırıp dökerim.					
6. İnsanlar benim görüşlerime katılmadıklarında onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.					
7. Zaman zaman bazı olaylara/kişilere yönelik kızgınlığım uzun süre bitmek bilmez.					
8. Bazen başkalarına vurma dürtümü kontrol edemiyorum.					
9. Sakin yapılı biriyimdir.					
10. Tanımadığım insanlar bana fazla yakın davrandıklarında onlara şüpheyle yaklaşıyorum.					

11. Daha önce, tanıdığım insanları tehdit ettiğim oldu.					
12. Çok çabuk parlar ve hemen sakinleşirim.					
13. Birisi bana sataşırse kolaylıkla onu itip tartaklayabilirim.					
14. İnsanlar sinirimi bozduklarında kolaylıkla onlar hakkında ne düşündüğümü söyleyebilirim.					
15. Zaman zaman kıskançlık beni yiyip bitirir.					
16. Bir insana vurmanın mantıklı bir gerekçesi olamayacağını düşünüyorum.					
17. Bazen hayatın bana adaletsiz davrandığını düşünürüm.					
18. Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim.					
19. Yapmak istediğim bir şey engellendiğinde kızgınlığımı açıkça ortaya koyarım.					
20. Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım.					
21. İnsanlarla sıkça görüş ayrılığına düşerim.					
22. Birisi bana vurursa ben de karşılık veririm.					
23. Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissediyorum.					
24. Diğer insanların her zaman çok iyi fırsatlar yakaladıklarını düşünüyorum.					
25. Birisi beni iterse onunla kavgaya tutuşurum.					
26. Arkadaşlarımla arkamdan konuştuklarını biliyorum.					

27. Arkadaşlarım münakaşaca/tartışmayı seven biri olduğumu söylerler.					
28. Bazen olmadık şeylere ortada mantıklı bir neden yokken aniden sinirlenir, tepki veririm.					
29. Çoğu insana kıyasla daha sık kavgaya karıştığımı söyleyebilirim.					

2. EK Etik Kurul İzin Yazısı

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Okan CEVİZLİ
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Beden Eğitimi Öğretmenliği

Sayın Okan CEVİZLİ,

“Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri” adlı İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna yapmış olduğunuz başvurunuz (Protokol NO. 2023/36) kurulumuzun 01.09.2023 tarihli ve 2023/01 toplantısında değerlendirilerek etik olarak **uygun bulunmuştur**. Bilgilerinize sunarız.

Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Başkan)

Prof. Dr. Mehmet KAYIĞIT (Üye)

Prof. Dr. Aytay EREN (Üye)

Prof. Dr. H. Birol YALÇIN (Üye)

Doç. Dr. Seval ALKOY (Üye)

Doç. Dr. Abdullah DÜRAKOĞLU (Üye)

Av. Zühal Demirci (Üye)

3. EK Düzce Valilik Oluru

T.C.
DÜZCE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-10240236-20-71619286
Konu : Araştırma İzin Onayı
(Okan CEVİZLİ)

06/03/2023

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: a) Millî Eğitim Bakanlığı'nın (Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü) 21/01/2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 (2020/2) sayılı Genelgesi.
b) Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 28.02.2023 tarihli ve E.79594239-605.01-2300028623 sayılı yazısı.

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitim Öğretmenliği Anabilim Dalı, Beden Eğitimi Öğretmenliği tezli yüksek lisans programı öğrencisi Okan CEVİZLİ'nin "**Okul Sporlarına Katılan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri**" konulu araştırma çalışmasına ilişkin olarak uygulamaya yönelik izin talebi, ilgi (a) Genelge'de belirtilen esaslar doğrultusunda incelenmiştir.

Söz konusu araştırmanın Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, taraf olunan uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler başta olmak üzere, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Hakkındaki Kanun ile yürürlükte olan tüm yasal düzenlemeler ve Türk Millî Eğitiminin genel ve özel amaçlarına uygun olacak şekilde, ilgi (a) Genelge hükümleri doğrultusunda, eğitim öğretim aksatılmadan ve gönüllülük esas olmak üzere uygulanması ve uygulamalarda sadece ekte bulunan mühürlü formun kullanılması şartı ile yürütülmesi Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Tamer KIRBAÇ
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Yakup TATOĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:

- 1-Komisyon Kararı (1 Adet)
- 2-Onaylı Form (3 Sayfa)
- 3-Başvuru Formu (1 Sayfa)
- 4-Taahhütname (1 Sayfa)
- 5- Veli Onam Formu (1 Sayfa)
- 6- Tez Öneri Formu (7 Sayfa)

E-P

Kep Adresi

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.gov.tr>

4. EK Özgeçmiş

4.1. Adı Soyadı: Okan CEVİZLİ

4

i

4.4. Öğrenim Durumu

4.4.1. Lisans: Abant İzzet Baysal Üniversitesi – Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu - Beden Eğitimi Öğretmenliği – 2015

4.4.2. Yüksek Lisans: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi – Lisansüstü Eğitim Enstitüsü – Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı – Beden Eğitimi Öğretmenliği Bilim Dalı – 2023

4.5. Yayınlar

4.5.1. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

“Bolu Merkez İlçede Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından Belirlenmesi”, 7. Ulusal Spor Bilimleri Öğrenci Kongresi, 2014, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman

4.5.2. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitabında basılan bildiriler

“Düzce Merkez İlçede Görev Yapan Ortaokul Öğretmenlerinin Bazı Değişkenlere Göre Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Karşılaştırılması”, 4. Uluslararası Spor Bilimleri Turizm ve Rekreasyon Öğrenci Kongresi, 2017, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Burdur

“Ortaokul Öğrencilerinin Öz güven Düzeylerinin İncelenmesi, IV. Uluslararası Egzersiz ve Spor Psikolojisi Kongresi, 2018, Marmara Üniversitesi, İstanbul”

“Düzce Merkez İlçedeki İki Farklı Ortaokulda Okuyan Öğrencilerin Duygusal Kontrol Düzeylerinin Analizi, Uluslararası Egzersiz ve Spor Psikolojisi Kongresi, 2018, Marmara Üniversitesi, İstanbul”

4.6. Ödüller

“Bolu Merkez İlçede Görev Yapan Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Demokratik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından Belirlenmesi”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümü, En İyi Araştırma Projesi Ödülü – 2014

4.7. Akademik Düzeyde Verilen Dersler

Akademik Yıl	Dönem	Dersin Adı	Haftalık Saati		Öğrenci Sayısı
			Teorik	Uygulama	
2017-2018	Yaz	Spor Psikolojisi (Lisans Düzeyi)	9 Saat		47
2017-2018	Yaz	Öğretim İlke ve Yöntemleri (Lisans Düzeyi)	8 Saat		10
2018-2019	Güz	Spor Psikolojisi (Lisans Düzeyi 1. Öğretim)	2 Saat		70
2018-2019	Güz	Spor Psikolojisi (Lisans Düzeyi 2. Öğretim)	2 Saat		61